

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Petras

Mentorica: doc. dr. Maja Bučar

VPLIV KORUPCIJE NA RAZVITOST DRŽAV V RAZVOJU

Diplomsko delo

Ljubljana, december 2002

Kazalo

SEZNAM KRATIC IN KAZALO TABEL	3
UVOD	4
1. POJEM KORUPCIJA	6
1. 1 RAZLIČNE DEFINICIJE KORUPCIJE	6
1. 2 TEŽAVE PRI OPREDELJEVANJU DEFINICIJE KORUPCIJE IN TEŽAVE PRI MERJENJU KORUPCIJE	8
1. 3 RAZLIČNI KAZALNIKI/INDIKATORJI/STOPNJE KORUPCIJE	9
1. 4 VRSTE KORUPCIJE	12
1. 5 VZROKI KORUPCIJE	15
2. VPLIVI KORUPCIJE V DRŽAVAH V RAZVOJU	18
2. 1 GOSPODARSKI VIDIK	19
2. 1. 1 Domače investicije, tuje neposredne investicije in gospodarska rast	20
2. 1. 2 Razporeditev sposobnih ljudi in zaposlovanje	22
2. 1. 3 Javne investicije	23
2. 1. 4 Infrastruktura in javne storitve	25
2. 1. 5 Davčni dohodki	26
2. 1. 6 Velikost in sestava vladnih izdatkov	27
2. 1. 7 Globalizacija, mednarodna trgovina in ali korupcija v trgovini deluje kot olje v stroju	28
2. 2 SOCIALNI IN OKOLJSKI VIDIK	31
2. 2. 1 Revščina	31
2. 2. 2 Okolje	34
2. 3 POLITIČNI VIDIK	36
2. 4 UČINKOVITOST TUJE POMOČI	37
2. 4. 1 Potreba po tuji pomoči	38
2. 4. 2 Vpliv korupcije na učinkovitost tuje pomoči	42
2. 4. 3 Dilema vzročnosti	45
3. PROTİKORUPCIJSKI MEHANIZMI IN STRATEGIJE ZMANJŠEVANJA KORUPCIJE	48
3. 1 ZMANJŠANJE PRILOŽNOSTI ZA KORUPTIVNA DEJANJA	49
3. 2 PRAVNI RED IN ZAKONI	50
3. 3 REKRUTIRANJE JAVNIH USLUŽBENCEV IN SPODBUDE V OBLIKI VEČJIH PLAČ JAVNIM USLUŽBENCEM	50
3. 4 TUJA POMOČ	51
3. 5 PROTİKORUPCIJSKE KOMISIJE IN »WATCHDOG« AGENCIJE	52
3. 6 IZOBRAŽEVANJE JAVNOSTI PREKO MEDIJEV	53
3. 7 SKUPINE DRŽAVLJANOV IN CIVILNA DRUŽBA	54
3. 8 POLITIČNA VOLJA	55
3. 9 MEDNARODNI PRITISK IN INICIATIVE	55
ZAKLJUČEK	58
LITERATURA	60

SEZNAM KRATIC IN KAZALO TABEL

ICRG (*International Country Risk Guide*) – Mednarodni vodnik rizičnosti držav
GCR (*Global Competitiveness Report*) – Poročilo o globalni konkurenčnosti
WDR (*World Development Report*) – Poročilo o svetovnem razvoju
CPI (*Corruption Perception Index*) – Ocena zaznane korupcije
TI (*Transparency International*) – Mednarodna transparentnost
WB (*World Bank*) – Svetovna banka
IMF (*International Monetary Fund*) – Mednarodni denarni sklad
COE (*Council of Europe*) – Svet Evrope
EBRD (*European Bank for Reconstruction and Development*) – Evropska banka za obnovo in razvoj
ADB (*Asian Development Bank*) – Azijska banka za razvoj
BDP – *bruto domači proizvod*
UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*) – Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju
UNDP (*United Nations Development Program*) – Razvojni program Združenih narodov

<u>TABELA 1</u> : Izbrane države v razvoju in tri različne ocene stopnje korupcije	11
<u>TABELA 2</u> : Izbrane države donatorke in količina tuje razvojne pomoči v letu 2000	40
<u>TABELA 3</u> : Izbrane države donatorke in količina njihove bilateralne razvojne pomoči	41
<u>TABELA 4</u> : Izbrane države prejemnice in količina tuje razvojne pomoči, prejete v letu 2000	42

UVOD

Korupcija predstavlja enega največjih izzivov oziroma problemov sodobnega sveta in njene posledice vplivajo tako na razvite države kakor tudi na države v razvoju. Razlika je v tem, da se v državah v razvoju težje spopadajo s tem problemom in močnejše občutijo posledice korupcije, kar vpliva na njihov nadaljnji razvoj. Neoklasična teorija razvoja koruptivnost vlad, institucij in tudi podjetij v državah v razvoju celo »krivi« za nezadosten gospodarski razvoj.

Korupcija se pojavlja na vseh področjih družbenega življenja in tako vpliva na vse sfere družbe. Vendar so nekatere družbe bolj oziroma manj dovzetne za posledice korupcije. Za razvite države so te posledice drugačne kot za države v razvoju, ki se šele uveljavljajo v današnjem svetu in ki hočejo čim hitreje postati oziroma se priključiti tako imenovanim razvitim državam. Med razvite države se največkrat uvršča države Zahodne Evrope, države Severne Amerike, Japonsko, Avstralijo in Novo Zelandijo, med države v razvoju pa se uvršča države Latinske Amerike, Karibov, Afrike in Azije. Osredotočila se bom na države v razvoju, to so države, ki se trudijo doseči nivo razvoja, ki je značilen za razvite države.

V diplomski nalogi bom poskušala predstaviti vplive korupcije na države v razvoju, predvsem njene vplive na razvoj le-teh. Hipotezi, ki ju bom skušala dokazati, se glasita:

1. Korupcija zavira razvoj v državah v razvoju.

2. Kjer je prisotna korupcija, je tuja pomoč manj učinkovita.

Zaradi kompleksnosti problema korupcije bom v 1. poglavju ta koncept tudi predstavila. Različne definicije in težave pri merjenju korupcije imajo za posledico različne kazalce oziroma indikatorje korupcije, s katerimi merimo pristotnost korupcije v določeni državi, vladi, podjetju. Splošno sprejete definicije korupcije in kazalca ni, zato jih bom predstavila več. V 1. poglavju bom omenila tudi nekaj specifičnih razmer v državah v razvoju in predstavila njihove značilnosti, po katerih se razlikujejo od drugih skupin držav in zaradi katerih so tudi bolj dovzetne za vplive korupcije. V osrednjem delu diplomske naloge se bom osredotočila na vplive oziroma posledice korupcije v državah v razvoju. Vplive korupcije bom razdelila na štiri vidike, in sicer v prvem podpoglavju bom predstavila vplive korupcije na gospodarstvo, v drugem na socialno in okoljsko stanje v državah v razvoju, v tretjem pa na

politični vidik. V četrtem podpoglavju bom bolj natančno opredelila vpliv tuje razvojne pomoči na države v razvoju in kako korupcija vpliva na (ne)učinkovitost le-te.

Pred zaključnim poglavjem bom omenila in opredelila nekatere protikorupcijske mehanizme in strategije, s katerimi si lahko države v razvoju in tudi druge države pomagajo pri premagovanju ovir, povezanih s korupcijo. Naj opozorim na pomen zakonov in pravnega reda, rekrutiranje javnih uslužbencev in pomen spodbud v obliki večjih plač, na pomen tuje pomoči kot vrste mehanizma za zatiranje korupcije, na razne agencije, komisije, medije, mednarodne organizacije in pomen politične volje. Med analizo pa bom primere teh mehanizmov in strategij ponazorila z določenimi primeri (ne)uspešnih protikorupcijskih mehanizmov in strategij v posameznih državah.

Za raziskovanje te teme bom uporabila analizo primarnih in sekundarnih virov, primerjalno raziskovanje, študije primerov in analize statistik.

1. POJEM KORUPCIJA

Korupcija je zelo star družbeni fenomen, ki je bil poznan že staremu rimskemu imperiju, kjer je veljalo, da je vse podkupljivo; z denarjem si lahko kupil tudi politični položaj. Tudi danes je korupcija prisotna v vseh državah sveta in nobena družba ni imuna na ta pojav, še posebej družbe, kjer se demokracija in zakoni nove ekonomije šele uveljavljajo.

Vrsto let je bila korupcija kot svetovni problem potisnjena na rob raziskovanja, šele nedavno so jo raziskovalci spet začeli podrobno raziskovati in odkrivati njene vzroke, zakonitosti, vplive oziroma posledice in s tem povezane mehanizme za njeno preprečevanje. Vzroki za ponovno vrnitev k proučevanju korupcije so bili predvsem vsepogostejši odkriti primeri podkupljenih vlad in ljudi na visokih položajih, proces tranzicije, ki je omogočil dodatne zaslužke v tranzicijskih državah s privatizacijo in koncentracijo kapitala ter primeri neučinkovito uporabljene tuje razvojne pomoči v državah v razvoju.

To raziskovalno področje je še vedno v procesu empiričnih raziskav, zato ni ene splošno sprejete definicije korupcije.

1. 1 RAZLIČNE DEFINICIJE KORUPCIJE

Korupcija je zelo širok, kompleksen in nejasen pojem, zato ga je treba natančno opredeliti. To je težko narediti, saj je definicij korupcije toliko, kot je mednarodnih vladnih, nevladnih organizacij, agencij in avtorjev, ki se ukvarjajo s tem problemom. Naj navedem nekaj definicij korupcije.

- **Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad:** korupcija je zloraba javnega položaja za zasebno korist (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm> 10. 05. 2002).

- **Svet Evrope oziroma GRECO¹:** korupcija pomeni podkupovanje in katero koli drugo obnašanje v povezavi z osebo, ki so ji zaupana pooblastila v javnem ali zasebnem sektorju in ki krši svoje dolžnosti, ki izhajajo iz položaja javnega uslužbenca, osebe, zaposlene v zasebnem sektorju, neodvisnega zastopnika ali iz katerega drugega položaja in ki ima za cilj pridobiti si kakršne koli nezakonite prednosti zase ali za druge osebe (Programme of action against corruption, <http://www.greco.coe.int/> 12. 05. 2002).
- **Transparency International:** korupcija je definirana kot zloraba zaupanega pooblastila za zasebno korist (Frequently asked questions about corruption, <http://www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html> 13. 05. 2002).
- **Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj:** podkupovanje je obljuba ali dajanje vsakršnega nedopustnega plačila ali drugih koristi neposredno ali posredno javnim uslužbencem, da bi tako vplivali na odločitve uslužbenca, da se pridobi oziroma onemogoči kupčija (OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, <http://www.oecd.org/EN/document/0,,EN-document-88-nodirectorate-no-6-7198-31,00.html> 07. 08. 2002).
- **Azijska banka za razvoj:** korupcija je zloraba javnega ali zasebnega položaja za osebno korist; je obnašanje uradnikov v zasebnih in javnih sektorjih, kjer le-ti ali sorodniki neprimerno in nezakonito obogatijo ali pa prepričajo druge, da to naredijo z zlorabo položaja, v katerem so (ADB Anticorruption Policy, <http://www.adb.org/Documents/Policies/Anticorruption/anticorrupt300.asp?p=anticrrp>, 07. 08. 2002).
- **Evropska banka za obnovo in razvoj:** korupcija pomeni zlorabo javnega ali zasebnega položaja za osebno korist in vključuje tudi podkupovanje, ki pomeni dajanje ali sprejemanje plačila ali drugih ugodnosti v želji vplivati na odločitev uradnika (Fraud, corruption and misconduct – a definition, <http://www.ebrd.com/about/compl/about.htm> 07. 08. 2002).

¹ GRECO: skupina držav za preprečevanje korupcije pri Svetu Evrope, ki je bila ustanovljena 1. maja 1999.

- **Urad za preprečevanje korupcije Republike Slovenije:** korupcija je vsaka kršitev dolžnostnega ravnanja zaradi neposredno ali posredno obljubljenе, ponujene ali dane oziroma zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega (Repovž, Delo, Sobotna priloga, 09. 02. 2002).
- **Susan Rose-Ackerman:** korupcija je nezakonito plačilo javnemu uslužbencu za pridobitev koristi, ki si jo zasluži ali ne zasluži tudi brez plačila (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm> 10. 05. 2002).

V diplomski nalogi bom upoštevala in se sklicevala predvsem na definiciji Svetovne banke in Transparency International, ker večina avtorjev, po katerih bom povzemala podatke v nadaljevanju, uporablja ti dve definiciji. Vse zgoraj navedene definicije se med seboj le malo vsebinsko razlikujejo, predvsem v tem, čemu da mednarodna organizacija oziroma avtor definicije poudarek. Sicer pa za diplomsko nalogo ni toliko pomembna natančna definicija, kot je pomembno bistvo korupcije, in sicer da je korupcija dejanje, pri katerem oseba podkupi z darilom ali denarjem javnega uslužbenca v zameno za uslugo, s katero javni uslužbenec krši pooblastila, ki so mu bila dana in zaupana.

1. 2 TEŽAVE PRI OPREDELJEVANJU DEFINICIJE KORUPCIJE IN TEŽAVE PRI MERJENJU KORUPCIJE

Korupcija je nejasen in nedoločen pojem, ki zahteva kalup, s katerim bodo ustvarjene meje uporabnosti. Definicija mora zajemati bistvo, vendar ne sme biti preveč ohlapna, preširoka oziroma preozka, biti mora jasna in natančna. Definicija mora biti zastavljena tako, da postavi meje, in sicer zato, da zmanjša nejasnost termina. To je pomembno predvsem v kazenskih postopkih in v primeru ovadb, ker, če je definicija ohlapna, preširoka oziroma preozka, se lahko domnevni osumljenci korupcije izmuznejo pravici.

Matjaž Jager (2000: 111) pravi, da bi morala prava definicija korupcije zavzemati vse elemente korupcije, in sicer: dejstvo, da je to slabo dejanje; dejstvo, da sta v dejanje vpleteni dve strani, tista, ki ponudi podkupnino in tista, ki jo sprejme; dejstvo da, obe strani lahko igrata različne vloge kot na primer vloge javnega uslužbenca, politika, poslovneža, človeka na pomembnem položaju; dejstvo, da je vpletena v koruptivno dejanje nagrada v različnih oblikah; in dejstvo, da se vrednotenje dejanja lahko razlikuje. Zajeti vse zgoraj našteje elemente v eno smiselno, razumljivo, za vse sprejemljivo definicijo ni lahko in predstavlja za teoretike, ki se s tem ukvarjajo, velik izziv. Problem definicije je tudi v tem, da obstaja več vrst korupcije in vsaka ima svoje značilnosti, ki jih je težko zajeti v eni sami smiselni definiciji.

Zaradi vseh teh različnih elementov korupcije in vrst korupcije jo je poleg tega, da jo je težko definirati, tudi težko meriti in izmeriti. Objektivne meritve korupcije so sporne zaradi dejstva, da so vse meritve opravljene na podlagi subjektivnega dojemanja ljudi, ki so vključeni v raziskave, na primer: kar je za enega koruptivno dejanje, je za drugega le izraz hvaležnosti. Dojemanja ljudi, kaj je korupcija in koruptivno dejanje, se lahko močno razlikujejo, zato so tudi podatki o stopnjah korupcije v posameznih državah različni, ravno tako pa se lahko razlikujejo glede na to, katera organizacija je izvedla anketo, kdo so bili anketiranci in kakšna vprašanja so bila v anketah postavljena.

1.3 RAZLIČNI KAZALNIKI/INDIKATORJI/STOPNJE KORUPCIJE

Zaradi same narave korupcije (tajnost, ilegalnost, različni tipi korupcije in različne aktivnosti, dojemljivost ljudi) je zelo težko oziroma nemogoče dobiti objektivne, natančne informacije in podatke o razširjenosti korupcije v določeni državi (Wei, 2001a: 3–4). Kljub težavam, ki so povezane z definicijo in merjenjem korupcije, lahko na podlagi različnih informacij oblikujemo stopnjo problema v posamezni državi. Shang-Jin Wei (2001a: 4–7) je v svojem referatu omenil štiri tipe ocen stopenj korupcije:

- *Ocene stopnje korupcije, ki temeljijo na mnenjih strokovnjakov*

Ena izmed takih ocen je International Country Risk Guide Index (ICRG). To je kazalnik, ki ga izdaja vsako leto zasebna mednarodna služba za investicije Political Risk Guide in temelji na mnenjih njihovih strokovnjakov.

- *Ocene stopnje korupcije, ki temeljijo na anketah podjetij in državljanov*

Global Competitiveness Report (GCR) Corruption Index in World Development Report (WDR) Corruption Index sta dva primera takih ocen. GCR kazalnik temelji na anketah, ki jih izpolnijo menedžerji podjetij, in sicer o konkurenčnosti v državi gostiteljici, v kateri investirajo. Na podlagi podobnih anket Svetovne banke temelji tudi WDR kazalec. Razliko bi lahko našli le v velikosti anketiranih podjetij, saj so pri WDR kazalniku vključena bolj srednja in mala podjetja, medtem ko so pri GCR kazalcu vključena večja podjetja.

- *Ocene stopnje korupcije, ki temeljijo na anketi, ki je sestavljena iz več anket*

Najbolj znani kazalnik v tej kategoriji je tako imenovani Transparency International Corruption Perception Index (CPI), ki ga izdaja mednarodna nevladna organizacija Transparency International (TI), in temelji na približno desetih različnih anketah.

- *Ocene stopnje korupcije, ki temeljijo na bolj objektivnih in zanesljivih podatkih*

Take ocene se opirajo na kvantitativne podatke poslovanja podjetji v državah, kjer naj bi podkupovali vladne uslužbence, vendar je takih podatkov malo, ker podjetniki nočejo razkriti ali so uradnike podkupovali ali ne. Primer take ocene je Neumannov kazalnik, kjer so dobili informacije z anketiranjem poslovnežev z izkušnjami v tujini, in ocena kaže, kolikšen del poslovanja vsebuje plačilo podkupnine.

TABELA 1: Izbrane države v razvoju in tri različne ocene stopnje korupcije

DRŽAVA	CPI 2001	GCR Corruption Index 2001	ICRG Index 1999
Čile	7,5	6,35	4
Botsvana	6,0	ni podatka	3
Tajvan	5,9	5,98	3
Namibija	5,4	ni podatka	3
Trinidad & Tobago	5,3	5,10	3
Urugvaj	5,1	4,78	3
Peru	4,1	5,31	3
Mehika	3,7	4,40	2
Argentina	3,5	4,28	2
Kitajska	3,5	4,46	2
Tajska	3,2	4,19	2
Dominikanska rep.	3,1	4,46	4
Filipini	2,9	3,51	4
Zimbabve	2,9	3,85	2
Indija	2,7	3,67	3
Vietnam	2,6	3,36	2
Ekvador	2,3	3,91	3
Tanzanija	2,2	ni podatka	2
Bolivija	2,0	ni podatka	3
Kenija	2,0	ni podatka	2
Indonezija	1,9	3,35	1
Uganda	1,9	ni podatka	2
Nigerija	1,0	2,70	1
Bangladeš	0,4	2,13	2

vir: za CPI v Johann Graf Lambsdorff 2001: 234;

za GCR Corruption Index v Global Competitiveness Report 2001, Harvard University, str.47;

za ICRG Index v <http://www.prsgroup.com/download/samples/T3b.xls?file=T3b.xls>, 03. 09. 2002.

Razlaga tabele: Vsaki izbrani državi so pripisane tri vrednosti.

Prva predstavlja oceno stopnje korupcije, tako imenovani Corruption Perception Index za leto 2001. Kazalec ima vrednosti od 10 do 0. Vrednost 10 pomeni, da v državi korupcije ni, vrednost 0 pa, da je korupcija prisotna na vseh področjih. Kot je opaziti, ima večina izbranih držav vrednosti pod 5, kar pomeni, da v državah v razvoju korupcijska dejanja zelo obvladujejo življenje v teh družbah.

Druga vrednost je ocena stopnje, ki jo predstavlja Corruption Index za leto 2001 in ima vrednosti od 7 do 0, kjer 7 pomeni državo brez prisotnosti korupcije in 0 državo z veliko korupcije.

Tretja vrednost pa je ocena stopnje, ki jo predstavlja International Country Risk Guide Index za leto 1999. Vrednosti se gibajo od 6 do 0, kar pomeni, da ima oceno 6 država, ki ima najmanj oziroma nič korupcije, in oceno 0, država, ki ima veliko korupcije.

1. 4 VRSTE KORUPCIJE

Poznamo več vrst korupcije in v nadaljevanju bom omenila nekaj avtorjev in njihov pogled na razlikovanje in različne vrste korupcije. Kljub temu razlikovanju pa so statistični podatki o stopnji korupcije v državah splošni in ne razlikujejo med vrstami korupcije.

Paolo Mauro (1998) je opozoril na tako imenovano *korupcijo na višjem nivoju (high-level)* in *korupcijo na nižjem nivoju (low-level)*. Pri korupciji na višjem nivoju gre za korupcijo, v katero so vpletene osebe na pomembnih in visokih položajih, kot so na primer predsednik države, predsednik vlade, ministri in gospodarski veljaki. Primer take vrste korupcije je, ko državni obrambni minister dobi visoko provizijo v zameno, da njegova država kupi drago vojaško letalo. Korupcija na nižjem nivoju pa se pojavlja pri javnih uslužbencih nižjega ranga in primer takega koruptivnega dejanja je sprejemanje majhne podkupnine s strani nižjih javnih uslužbencev v zameno za izdajo voziškega dovoljenja. Za ti dve vrsti korupcije pravi avtor, da med seboj sobivata in se spodbujata in da to razlikovanje nima tako velikega pomena kot na primer drugo razlikovanje, ki pa je razlikovanje med *dobro organizirano (well-organized)* in *kaotično (chaotic) korupcijo*. Ko gre za dobro organizirano korupcijo, sta zahtevan znesek podkupnine in prejemnik že vnaprej znana in plačilo zagotavlja, da se bo

usluga izvršila. Pri kaotični korupciji pa ni nobenega zagotovila, da se bo usluga izvršila in tudi ni zagotovila, da prejemnik ne bo zahteval ponovne podkupnine. To razlikovanje je bolj pomembno, kajti kaotična korupcija prinaša hujše posledice za družbo kot dobro organizirana (Mauro 1998).

Svetovna banka loči med *malo (petty)* korupcijo in *veliko (grand)* korupcijo. Velika korupcija se največkrat povezuje z mednarodnim poslovanjem in največkrat vključuje politike in tudi birokrate. Mala korupcija pa je prisotna predvsem v javnem sektorju, kjer jo posamezniki ali podjetja občutijo, ko hočejo pridobiti kakšno vladno potrdilo oziroma storitev (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>, 10. 05. 2002). Svetovna banka loči tudi med tako imenovano "*state capture*" in *administrativno korupcijo*. "State capture" korupcija se nanaša na nezakonita dejanja posameznikov, skupin ali podjetji v javnem in zasebnem sektorju, ki vplivajo na oblikovanje zakonov, predpisov, odlokov in drugih vladnih politik v svojo korist. Administrativna korupcija pa se nanaša na namerno motenje izvedbe že obstoječih zakonov, pravil in predpisov z namenom, da se zagotovijo koristi državnim ali nedržavnim akterjem (Administrative & Civil Service Reform, <http://www1.worldbank.org/publicsector/civilservice/corruption.htm>, 10. 05. 2002). Svetovna banka loči tudi med *osamljeno (isolated)* korupcijo in *sistematično (systematic)* korupcijo (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>, 10. 05. 2002). Osamljena korupcija se pojavlja predvsem v družbah, kjer je nekoruptivno obnašanje norma in so institucije tako močne, da lahko sistem vrnejo v nekoruptivno ravnotežje. V nasprotnem primeru je korupcija sistematična, ko pomeni podkupovanje rutino v javnem sektorju med podjetji ali posamezniki in med vlado in se v družbi to razume kot nekaj običajnega, kot rutina (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>, 10. 05. 2002).

Razlika je tudi med *politično in administrativno korupcijo* ter med korupcijo *v javnem in privatnem sektorju*. Politična korupcija se omeji predvsem na področje politike in največkrat so politiki in ljudje v političnem življenju tisti, ki so vpleteni v koruptivna dejanja. Največkrat se politična korupcija nanaša na volitve in na tako imenovano kupovanje glasov. Administrativna korupcija pa se pojavlja na področju administracije. Korupcija v javnem sektorju pomeni nezakonite dejavnosti, ki zmanjšujejo ekonomsko učinkovitost vlade.

Korupcija v zasebnem sektorju pa se nanaša na posameznike, zasebna podjetja in organiziran kriminal (Mauro 1997).

Bojan Dobovšek (2000: 51) deli korupcijo v javnem sektorju na *zunanjo* oziroma *notranjo*, *individualno* oziroma *institucionalno*, *materialno*, *politično* in *fizično*. Zunanja korupcija se nanaša na dajanje daril ali plačila za dejanja, ki jih izvršijo osebe z javnim pooblastilom. Če hoče posameznik doseči svoje cilje s podkupovanjem nadrejenega, je to vprašanje notranje korupcije. Individualna korupcija daje velik pomen varnosti in obzirnosti za vse vpletene stranke. Institucionalna korupcija povzroča razpad socialnih vrednot in kot rezultat le-te je slabo vzdušje, nesigurnost in strah pred posledicami take vrste korupcije v družbi. Materialna korupcija se nanaša na profit, ki je dosežen takoj, politična korupcija pa izhaja že iz zgodovinskega dejstva, da so bili politiki vedno vpleteni v delovanje javnega sektorja in tako tudi v tovrstno dejavnost podkupovanja.

Janar Jandosova (2000: 122–123) pa deli korupcijo glede na različne nivoje, in sicer na *mikro-korupcijo*, *korupcijo srednjega nivoja* in *makro-korupcijo*. Pod mikro-korupcijo šteje blago birokratsko izsiljevanje, neupravičena darila za pospešitev uradnih postopkov na področju zdravstva in izobraževanja, v policiji in na sodiščih. Vanjo so vpleteni nižji uradniki in podkupnine so primerljive z enomesečno plačo teh uradnikov. Korupcija srednjega nivoja se nanaša na resnejša izsiljevanja uradnikov, ki so zaposleni na carini, davkariji, policiji ali na sodišču. Avtorica pa makro-korupcijo povezuje z vladnimi nabavami in pogodbami, s katerimi vlada kupi stvari ali storitve, kot so gradnje cest ali železnic, telekomunikacije ali zaloge zdravil. Potencialna nagrada za tako pogodbo lahko preseže življenjski zaslužek tistega, ki to odločitev sprejme.

Transparency International razlikuje med *korupcijo po zakonih* (*according to rule*) in *korupcijo proti zakonom* (*against the rule*). Primer prve je olajševalno plačilo, kjer se plača podkupnina za boljše obravnavanje za nekaj, kar je podkupljeni po zakonu dolžan narediti. Na drugi strani pa je primer za drugo obliko korupcije, primer kjer je podkupnina plačana za usluge, ki jih podkupljeni po zakonu ne sme ponuditi.

Za potrebe te diplomske naloge se bom usmerila predvsem na vse vrste korupcije v javnem sektorju, ker je bolj raziskana in zato obstaja več empiričnih podatkov in ker je za države v razvoju resnejši in večji problem kot korupcija v zasebnem sektorju. Ne bom pa razlikovala

med posameznimi vrstami korupcije, ker se mi to ne zdi smiselno in kot sem že omenila na začetku, razpoložljivi podatki ne obravnavajo različnih vrst korupcije posebej, ampak se nanašajo na korupcijo na splošno.

1. 5 VZROKI KORUPCIJE

Za lažje ugotavljanje in spoznavanje vplivov in posledic korupcije moramo poznati tudi njene vzroke. Ugotoviti je treba zaradi česa pride do korupcije in v katerih pogojih korupcija najbolj uspeva. Vzrokov in okoliščin, ki spodbujajo korupcijo, je veliko in največkrat se med seboj prepletajo. Vzrok korupcijskih dejanj ni samo en, ampak kombinacija večih (Merhar 1997: 6). Vzroke korupcije moramo vedno iskati v kontekstu s političnim, ekonomskim, socialnim in kulturnim sistemom posamezne države. Upoštevati moramo izročilo, običaje, politični, socialni in kulturni razvoj ter zgodovino, vendar to ne opravičuje obstoj korupcije v posamezni državi.

Vzroki korupcije so povezani tudi s problemi v državah v razvoju. Čeprav je v državah v razvoju večina problemov skupnih, se razlikujejo glede na stopnjo problematičnosti in s tem je povezana tudi različna pojavnost korupcije v različnih državah. Todaro (2000: 31) omenja nekaj problemov, in sicer razširjenost in kroničnost revščine, visoko in naraščujočo raven brezposelnosti, neenakomerno razporeditev dohodka, nizko in stagnacijsko stopnjo kmetijske produktivnosti, neravnovesje med mestnim in podeželskim življenjem, neravnovesje med ekonomskimi možnostmi, uničevanje okolja, nizko raven izobrazbenih in zdravstvenih sistemov, mednarodne dolgove in odvisnost od tuje razvojne pomoči, odvisnost od tujih tehnologij, institucij in vrednostnih sistemov. Vsi ti problemi vplivajo na nastanek korupcije in na stopnjo korupcije v posamezni državi.

Korupcija najbolj cveti v državah, kjer je dostop do provizij oziroma rent enostaven in večinoma nekaznovan, to pa je predvsem tam, kjer je veliko vladnega vmešavanja in vladnih omejitev, kjer so šibke institucije in tam, kjer so javni uslužbenci zelo diskretni in imajo malo odgovornosti (World Development Report 1997: 103). Zanimiva je formula Roberta Klitgaarda, ki pravi: $K \text{ (korupcija)} = M \text{ (monopol)} + D \text{ (diskretnost, molčečnost)} - O \text{ (odgovornost)}$ (Mauro 1998).

Paolo Mauro (1997; 1998) v svojih raziskavah navaja nekaj primerov vladnega vmešavanja v gospodarstvo, zaradi katerega se lahko poveča stopnja korupcije v določeni državi:

- trgovinske ovire, kot so tarife in uvozne kvote,
- ugodne industrijske politike, kot so vladne subvencije in davčne olajšave,
- kontrola cen,
- multipli menjalniški tečaji,
- provizije od kreditov, kontrolirane s strani vlade.

Na prvi pogled so ti ukrepi nekaj normalnega in so značilni za zaprte ekonomije, ki ščitijo svoje gospodarstvo. Stopnja korupcije v teh državah pa je odvisna od transparentnosti teh mehanizmov. S takimi politikami vlada javnim uslužbencem podeli možnost, da zlorabijo svoj položaj in izvabijo od posameznika oziroma podjetja rente, provizije oziroma podkupnino v svojo korist. Dejstvo je, da je v odprtih ekonomijah, kjer ni vladnega vmešavanja, manj korupcije (Mauro 1997; 1998). Lahko pa se korupcija pojavi tudi v primeru odsotnosti vladnega vmešavanja, kot je to v primeru naravnih virov, kjer je lahko prodajna cena naravnega vira na tržišču zaradi podkupljivosti javnih uradnikov nekajkrat višja od cene, ki je bila predvidena ob črpanju naravnega vira (Mauro 1997; 1998).

Na pojav korupcije pa lahko vplivajo tudi nizke plače v javni upravi v primerjavi s plačami v zasebnem sektorju (Mauro 1997; 1998). Kjer imajo javni uslužbenci nizke plače, se pogosteje odločajo za sprejemanje podkupnine kot tam, kjer so za svoje delo ustrezno plačani. V to jih nemalokrat prisili tudi revščina in želja po preživetju.

Pomembni so tudi družbeni oziroma sociološki pogoji za razcvet korupcije. Odsotnost odgovornosti, velika pooblastila javnih uslužbencev, pomanjkanje demokratičnosti, transparentnosti, etičnosti in odsotnost ustreznih sankcij, vse to so poleg že navedenih razmer razlogi za pojav korupcije v družbi. Na tem mestu bi omenila pojav klientizma in pokroviteljstva, značilna predvsem za države v razvoju, in tudi predstavljata povod za korupcijo. Pomembna dejavnika pa sta tudi kultura in običaji v posameznih državah. Norme in vrednote so vezane na družbe in se razlikujejo glede na različne kulture. Obdarovanje je v nekaterih delih sveta del pogajanj in del medsebojnih odnosov in se ne razume kot podkupovanje, vendar v vseh kulturah obstaja neka določena meja, prek katere tako dejanje preide v koruptivno in je zaradi tega nesprejemljivo (Frequently asked questions about corruption, <http://www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html>, 13. 05. 2002).

Svet Evrope je v svojem programu za akcijo proti korupciji povzel razmere, v katerih korupcija najbolj cveti. V programu piše, da so glavni faktorji za korupcijo: koncentracija moči, bogastva in statusa, nedemokratski oziroma avtorski režimi, oviralna birokracija, prekomerna administrativna kontrola in trgovinske omejitve, monopoli, pokroviteljstvo, vladne koncesije za ekonomski, industrijski in infrastrukturni razvoj, slabo organizirana in premalo plačana javna uprava, šibek sodni sistem in materialistični koncept uspeha, kjer imajo denar, moč in status glavno vlogo (Programme of action against corruption, <http://www.greco.coe.int/>, 10. 05. 2002).

Vse zgoraj omenjene razmere pa največkrat najdemo predvsem v državah v razvoju, kjer je ravno zaradi teh ugodnih pogojev za korupcijo, ta problem tako pereč in kritičen.

Govorimo o različnih vzrokih korupcije, zato je treba omeniti še dva vidika korupcije. Klaudio Stroligo (Repovž 2000: 4) je en vidik korupcije označil kot korupcijo iz potrebe, drugi vidik pa je korupcija kot posledica priložnosti. Pri prvem vidiku korupcije gre za to, da so revni sloji prebivalstva oziroma revne države "prisiljene" v korupcijo zaradi boja za preživetje; v takem primeru je korupcija sestavni del tega boja (Stroligo v Repovž 2000: 4). Posameznik, ki je na robu preživetja in dela v javnem uradu, bo sprejel podkupnino zato, ker mu omogoča dodatna sredstva za preživetje. Drug vidik korupcije pa se nanaša na priložnosti. V tem primeru ni pomembno ali je posameznik bogat ali ne, pomembnejše je dejstvo, kakšna in kolikšna pooblastila ima ta posameznik; večja in širša pooblastila ima posameznik, tem več ima priložnosti za koruptivna dejanja (Stroligo v Repovž 2000: 4).

2. VPLIVI KORUPCIJE V DRŽAVAH V RAZVOJU

V prvem poglavju sem predstavila problem in vzroke korupcije, v drugem pa bi se rada posvetila vplivom korupcije v državah v razvoju. Rada bi dokazala hipotezi, ki sem ju v uvodu navedla, in sicer hipotezo, da korupcija zavira razvoj v državah v razvoju in da je tuja pomoč državam v razvoju manj učinkovita, kjer je stopnja korupcija višja.

Preden pa se posvetim različnim vplivom korupcije, bi rada predstavila še nekaj značilnosti skupine držav v razvoju, saj menim, da so le-te pomembne za poznejšo predstavitev razmer in vplivov korupcije v teh državah. Ena izmed glavnih značilnosti držav v razvoju izvira iz njihove zgodovine. Večina držav v razvoju so bile v preteklosti kolonije evropskih velesil. V procesu dekolonizacije po drugi svetovni vojni so kolonije postale neodvisne in dobile svojo državnost. Kljub politični samostojnosti so bile ekonomsko še vedno odvisne od kolonialnih velesil oziroma razvitih držav (Hague, Harrop in Breslin 1993: 47). Iz tega dejstva izhajajo druge značilnosti. Todaro (2000: 42) jih je definiral nekaj. Za države v razvoju je najprej značilna nizka raven življenja, kar pomeni, da imajo nizke dohodke in neenakomerno distribucijo dohodkov, nizko in slabo izobrazbo z nizko stopnjo pismenosti, slabo zdravstveno stanje in revščino. Druge značilnosti so še: nizka raven produktivnosti, visoka stopnja rasti prebivalstva, s tem povezana tudi visoka in naraščujoča stopnja brezposelnosti, odvisnost od kmetijstva, izvoza primarnih proizvodov, ki so še vedno glavni izvozni artikel v državah v razvoju, in odvisnost tudi od industrije. Zaradi tega so veliko bolj kot razvite države odvisne od mednarodnega trga ter od tuje razvojne pomoči. Značilni so protekcionizem, uvozna substitucija, nekonkurenčnost zaradi nizkega povpraševanja po primarnih proizvodih in veliki nacionalni dolgovi finančnim mednarodnim organizacijam, kot so IMF in WB. V državah v razvoju so v nasprotju z razvitimi državami vladne institucije šibke in slabo razvite, civilna družba je manj dejavna in neizoblikovana, politični in birokratski procesi nosijo manj odgovornosti in so manj transparentni, učinkovitega državnega aparata pa marsikje sploh ni (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>, 10. 05. 2002). Vse te značilnosti oblikujejo razmere v državah v razvoju in marsikateri od njih predstavlja predpogoj za pojav in razcvet korupcije.

Kot sem že omenila, obstajajo različne oblike korupcije, ki niso enako škodljive, zato je pri predstavitvi vplivov korupcije treba upoštevati tako obliko in obseg koruptivnega dejanja kot tudi področje, na katerem se korupcija pojavi. Korupcija se pojavlja na različnih področjih. Tako bom v nalogi posledice korupcije razdelila na štiri vidike glede na področja vplivanja: vplivi na gospodarstvo, vplivi na področje sociale in okolje, vplivi na politični sistem in vplivi na učinkovitost tuje pomoči državam v razvoju.

2. 1 GOSPODARSKI VIDIK

Korupcija je ena izmed glavnih ovir ekonomskemu razvoju in gospodarski rasti v državah v razvoju. Zmanjšuje domače in odvrča tuje neposredne investicije, zvišuje vladne stroške (Wei 1999: 8–11) in je največkrat odgovorna za odliv skromnih javnih finančnih virov k neekonomskim projektom, kot so jezovi, elektrarne, rafinerije in cevovodi na račun manj zanimivih, vendar bolj potrebnih infrastrukturnih projektov, kot so šole, bolnišnice in ceste oziroma preskrba podeželja z elektriko in vodo. Poleg tega pa zavira razvoj struktur trga in izkrivi konkurenčnost in s tem posredno zmanjša investicije (Frequently asked questions about corruption, <http://www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html>, 13. 05. 2002). Prek zniževanja investicij pa korupcija vpliva tudi na zmanjšano sposobnost države, da absorbira pozitivne strani globalizacije in naredi državo bolj ranljivo za negativne strani globalizacije (Wei 2001: 289). Z vsem tem korupcija izčrpava že tako revno nacionalno gospodarstvo in niža gospodarsko rast v državah v razvoju.

Za podrobnejšo razlago vplivov korupcije na gospodarstvo v državah v razvoju v bom strnila misli in raziskave avtorjev, kot so Paolo Mauro (1997; 1998), Shang-Jin Wei (2001a: 9–14; 1999: 8–14), Vito Tanzi in Hamid R. Davoodi (1997; 2000). Ker so področja investicij tako domačih kot tujih in gospodarske rasti med seboj povezana, jih bom v nadaljevanju prepletala in med seboj povezovala, saj jih ne morem striktno ločiti.

2. 1. 1 Domače investicije, tuje neposredne investicije in gospodarska rast

Mauro je v svojih raziskavah z regresijo dokazal, da korupcija negativno vpliva na razmerje investicije–BDP (Tanzi, Davoodi 2000: 10–11), kar pomeni, da visoka stopnja korupcije v državi znižuje oziroma zavira investicije glede na BDP v državi. Wei (2001a: 9) je to ponazoril s primerom Filipinov. Če bi Filipini znižali svojo stopnjo korupcije na raven, ki jo ima Singapur, in če bi ostale stvari ostale enake, bi Filipini lahko dvignili svoje razmerje investicije–BDP za 6,6 %. To pomeni bistven dvig investicij glede na BDP, kar pa ima za posledico dvig gospodarske rasti. Razmerje investicije–BDP namreč pove, koliko odstotkov BDP-ja v državi se nameni za investicije. Čim višji je ta odstotek, tem boljše je za državo, saj to pomeni gospodarsko rast. Če bi Filipini omejili in znižali korupcijo v svoji državi, bi se količina domačih investicij povečala in tako posredno vplivala na to razmerje in na gospodarsko rast.

Rast podjetji in uveljavljanje novih podjetji na nacionalni ravni predstavlja enega od ključnih ciljev domačih investicij in posredno tudi gospodarske rasti. Danes so mala in srednje velika podjetja² vse bolj pomembna za domače gospodarstvo tudi v državah v razvoju. Raziskave pa so pokazale, da korupcija bolj škoduje oziroma negativno vpliva na mala in srednje velika podjetja kot na velika, že uveljavljena podjetja. Drugače povedano: manjša in srednje velika podjetja so bolj podvržena korupciji, kar pomeni, da tudi na tem področju korupcija prek malih podjetji in s tem domačih investicij zavira gospodarsko rast (Tanzi, Davoodi 2000: 5–10; Clarke, Xu 2002: 18). Dejstvo je, da se mala podjetja težje branijo podkupljivih uradnikov in podkupnine le-tim predstavljajo del stroškov delovanja, ki pa jih lahko pripeljejo tudi do zaprtja podjetja, saj morajo delovati v bolj konkurenčnem okolju kot multinacionalna, monopolna, velika podjetja. V raziskavi leta 1997, ki jo je predstavil v svojem delu Jakob Svensson (2000) in je vsebovala 176 ugandskih podjetji, je ugotovil, da so srednje velika podjetja morala plačevati podkupnine, ki so ustrezale 28 % njihovih investicij v opremo in stroje. Zaključim lahko, da korupcija zviša stroške podjetji, še posebej malih in srednje velikih, kar pomeni, da težje poslujejo in zaradi tega manj prispevajo h gospodarski rasti oziroma domačim investicijam.

² EBRD definira mala podjetja kot podjetja z manj kot 49 zaposlenimi; srednje velika so podjetja z med 50 in 499 zaposlenimi in velika podjetja z več kot 500 zaposlenimi (Tanzi, Davoodi 2000: 8).

Tako kot pri domačih investicijah je bilo tudi na področju tujih neposrednih investicij opravljenih veliko raziskav in v vseh so prišle do zaključka, da korupcija v državi gostiteljici odvrča tuje neposredne investicije. Zanimiva je ocena iz World Investment Report 2001, ki ga vsako leto izda UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development – Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju), ki pravi, da je Bangladeš leta 1999 zaradi korupcije dobil 50 % manj tujih neposrednih investicij (TI-Bangladeš v Aqil Shah 2001: 45). Bangladeš je država, ki ima eno najvišjih stopenj korupcije na svetu.

Wei je v svoji raziskavi o tujih neposrednih investicijah prikazal, da povečanje korupcijskega indeksa za eno točko zniža tok tujih neposrednih investicij v državo za okoli 11 % (Tanzi, Davoodi 2000: 11). Wei (1999: 10) je to ponazoril s primerom Singapurja in Indije. Če bi Indija znižala svojo stopnjo korupcije na raven, ki jo ima Singapur, bi bil učinek na tuje investicije isti, kot če bi znižala svojo davčno stopnjo za 22 %. Dejstvo je, da veliko azijskih držav, katere večina spada v države v razvoju, nudi davčne spodbude, da privabijo multinacionalna podjetja, da locirajo svoje obrate v njihove države (Wei 1999: 10). Wei pa s svojo raziskavo kaže na tudi to, da bi te azijske države lahko privabile ravno toliko ali še več tujih investicij brez nudenja davčnih spodbud, če bi le lahko kontrolirale stopnjo korupcije v državi (1999: 10).

Pri tujih neposrednih investicijah pa je pomembna tudi sama (ne)predvidljivost korupcije. Čim manj je predvidljiva stopnja korupcije, tem večji je vpliv korupcije na tuje neposredne investicije, kar pomeni, da nesigurnost negativno vpliva na tuje investicije (Tanzi, Davoodi 2000: 11).

Če korupcija znižuje domače in tuje neposredne investicije, vpliva tudi na znižanje gospodarske rasti v državi. Avtorji, kot so Paolo Mauro (1997; 1998), Shang-Jin Wei (1999; 2001a), Vito Tanzi in Hamid R. Davoodi (1997; 2000), so naredili empirične analize, da bi ugotovili, ali ta teza, da korupcija vpliva na investicije oziroma gospodarsko rast, res drži. Z regresijo so ugotovili, da je stopnja korupcije negativno povezana z nivojem investicij in ekonomsko rastjo, kar pomeni, da je tam, kjer je stopnja korupcije visoka, investicij manj in posledično zaradi tega tudi nižja gospodarska rast. To ugotovitev lahko ponazorimo s primeroma. Če bi Bangladeš lahko znižal svojo stopnjo korupcije na raven, ki je v Singapuru,

bi bila njegova povprečna letna stopnja BDP-ja na osebo med leti 1960 in 1985 višja za 1,8 % (Wei 1999: 10).

Poleg domačih in tujih investicij Tanzi in Davoodi (1997) in Mauro (1998) navajajo še nekaj drugih kanalov, prek katerih lahko korupcija negativno učinkuje na gospodarsko rast: vpliv korupcije na razporeditev visoko sposobnih ljudi, vpliv korupcije na zvišanje javnih investicij, vpliv korupcije na kvaliteto javne infrastrukture in storitev ter vpliv korupcije na zmanjšanje davčnih dohodkov.

2. 1. 2 Razporeditev sposobnih ljudi in zaposlovanje

Kadar so dohodki od podkupnin finančno višji od dohodka, zasluženega s poštenim, produktivnim delom, se sposobnejši in bolj izobraženi ljudje vse raje odločajo za delo, ki jim nudi zaslužek z neproduktivnimi korupcijskimi dejanji, kot pa za produktivno delovno mesto (Mauro 1997). Kljub temu da so v take odločitve največkrat prisiljeni, saj jim to narekuje boj za preživetje, imajo take odločitve negativne posledice za gospodarsko rast. Korupcija ustvarja spodbude in priložnosti za visoko sposobne ljudi, da se raje ukvarjajo s pridobivanjem podkupnin in drugim neproduktivnim delom kot pa s poštenim produktivnim delom, ki prispeva h gospodarski rasti. Visoko sposobni in kvalificirani delavci se pogosteje odločijo za delovno mesto, ki ponuja možnosti za pridobitev dodatnega zaslužka v obliki podkupnin kot pa za tako delovno mesto, ki zahteva pošteno produktivno delo (Tanzi, Davoodi 2000: 13). Tudi za domače investicije, rast srednje velikih in malih podjetjih in posledično za gospodarsko rast je pomembno spoznanje, da vodilni kader v takih podjetjih svoj dragoceni čas porabi za podkupovanje oziroma poskuša braniti svoje podjetje pred podkupljivimi uradniki, namesto da bi se posvečal vodenju podjetja (Tanzi, Davoodi 2000: 13).

Problem korupcije in zaposlovanja v državah v razvoju je v tem, da zaradi šibkih institucij in izkrivljenih moralnih vrednot elite na pomembnih položajih izkoriščajo svoj položaj. Tako izkoriščanje se kaže tako, da zagotavljajo delovna mesta tistim osebam, ki so pripravljene plačati določeno vsoto v obliki podkupnine ali pa so z elito povezani prek sorodnih ali pokroviteljskih zvez. Nepotizem, klientizem in pokroviteljstvo so še vedno globoko usidrani v družbo in kulturo držav v razvoju. Prav zaradi tega dela ne dobi tisti, ki je kvalificiran,

sposoben in primeren, ampak tisti, ki se je pripravljen podrediti pokrovitelju ali sorodniku in hkrati korupciji ter plačati podkupnino. Iz tega pa lahko sklepamo, da se bo podkupovanja posluževal tudi na novem delovnem mestu; in krog korupcije v družbi bo sklenjen na škodo navadnih državljanov. To je neposredni vpliv korupcije na problem zaposlovanja v državah v razvoju.

Korupcija pa na ta problem vpliva tudi posredno, to pa je povezano z izbiro investicij, predvsem tujih neposrednih investicij. Tuje neposredne investicije so vse bolj kapitalno usmerjene in največkrat so pogodbe o investicijah povezane tudi z nakupi opreme, ki zahteva manj fizične delovne sile. Poleg opreme lahko tuj investitor v pogodbi zahteva vzpostavitev visoko tehnoloških postopkov, ki tudi ne zahtevajo nekvalificirane delovne sile. Podkupljive uradnike pa informacije o potencialnem nezaposlovanju ne prizadenejo in pogodbo, projekt oziroma investicijoodobrijo za to, da dobijo določeno provizijo od projekta. Tako korupcija prek podkupljivih javnih uslužbencev oziroma tistih, ki so pooblaščeniza odobritev javnih projektov, in tujih neposrednih investicij vpliva na manjše zaposlovanje in višjo brezposelnost v državah, kjer je ta problem že tako v veliki meri prisoten. Pojavi pa se tudi vprašanje odgovornosti tujih vlagateljev.

2. 1. 3 Javne investicije

V nadaljevanju bom podrobneje opisala ozadje javnih investicij in predstavila način, kako lahko pride do korupcije na tem področju. Kot gradivo sem uporabila Tanzija in Davoodija (1997), oba sta preučevala povezavo korupcije, javnih investicij in gospodarske rasti.

Projekti javnega sektorja so pogosto veliki in v nekaterih primerih zelo obsežni. Izvedba projektov je največkrat zaupana domačim oziroma tujim privatnim podjetjem, za katere pridobitev takih projektov pomeni velik dobiček. In ravno zaradi velikih profitov se podjetja pogosto odločajo za plačevanje tako imenovanih »provizij« vladnim uslužbencem in političnim osebam, ki se nato odločijo in določijo, največkrat na podlagi velikosti provizije, katero podjetje bo dobilo pogodbo za izvedbo projekta. Provizije so največkrat drug izraz za podkupnino. Take provizije so največkrat ocenjene na 1 % končnega stroška celotnega projekta. Ravno to dejstvo pa žene javne uradnike, da »pomagajo« določenim podjetjem do pogodb, povečajo velikost projekta in s tem povečajo velikost provizije. Podjetje stroške

provizij nadomesti na več načinov, največkrat na račun kakovosti izdelave projekta ali kakovosti uporabljenih materialov, saj se zaradi cene odločijo za cenejše, kvalitetno slabše materiale. Na koncu dobi država projekt, za katerega je plačala več, kot je bilo dogovorjeno, ali večji in kompleksnejši projekt, kot je sploh potreben ali pa kvalitetno slab projekt, za katerega bo potrebno drago vzdrževanje in popravila. Primeri takih velikih javnih projektov so: gradnje cest, ki jih je bilo treba popraviti ne dolgo po tem, ko so jih naredili; elektrarne, ki so delale z nižjo zmogljivostjo, kot so načrtovali; različni namakalni sistemi, ki niso služili originalnemu namenu, in celo mostovi in zgradbe, ki so se zaradi slabe kvalitete materiala zrušile in povzročile veliko škodo. Take zgodbe so zelo značilne za države v razvoju. Poleg teh primerov lahko najdemo tudi primere, ko politične osebnosti prek korupcije usmerijo javne investicije v svoje domače okolje oziroma v okoliš, kjer živijo, in tako delujejo pristransko, velikokrat zato, da bi se dvignila vrednost zemljišč, katerih lastnik je določena politična osebnost.

Vsi ti primeri kažejo na zmanjšano produktivnost investicij, kajti tiste osebe, ki dajejo zeleno luč javnim projektom, zanima le podatek, koliko denarja bodo lahko iztržili v lastno korist, medtem ko jih produktivnost projektov ne zanima. Nižja produktivnost pa posredno vpliva na nižjo gospodarsko rast.

V nekaterih državah z visoko stopnjo korupcije se javne investicije povečujejo. To gre pripisati vedno novim javnim investicijam. Ker se za velike projekte nameni zelo veliko proračunskega denarja, ostane zelo malo za ostale potrebe. Predvsem ni denarja za tako imenovano »delovanje in vzdrževanje«, to so sredstva za delovanje že obstoječe infrastrukture v državi. Taki izdatki ne prinesejo dodatnega zaslužka od podkupnin, zato se javni uslužbenci raje odločijo, da bodo na primer zgradili novo cesto in staro pustili, da razpada, namesto da bi jo popravili. Sledi stopnja, da se vzdrževanje namerno opusti, na primer: cesta ali železnica tako dolgo propada, da morajo zgraditi novo, tako se pojavi priložnost za nove primere korupcije. Tanzi in Davoodi (1997: 13–16) sta dokazala, da je visoka stopnja korupcije povezana z nizkimi izdatki za delovanje in vzdrževanje.

2. 1. 4 Infrastruktura in javne storitve

V državah v razvoju je nerazvitost infrastrukture in nerazvitost verige javnih storitev velik problem, ki predstavlja eno od ovir za kakovostni razvoj. Visoka stopnja korupcije v državah v razvoju pa ta problem še stopnjuje in pogloblja.

Korupcija lahko pripelje do namernega nevzdrževanja in opuščanja popravil velikih projektov in tudi do uporabe slabših in cenejših materialov. Posledice so propadanje oziroma uničenje, slaba kvaliteta določene zgradbe ali katerega drugega projekta. Zaradi denarja, ki se lahko zasluži na ta račun, je kakovost infrastrukture in javnih storitev slaba. Gre za to, da se pogodbe za projekte dodelijo podjetjem ali osebi, ki poleg izgradnje projekta ponudi tudi podkupnino, in ne podjetjem ali osebi, ki ponudi najboljšo kakovost in ceno za projekt.

Tanzi in Davoodi (1997: 17–19) sta poleg prej omenjene povezave med korupcijo in javnimi investicijami v svojem referatu raziskala tudi povezanost med kvaliteto infrastrukture in korupcijo. Za ugotavljanje povezave oziroma regresije sta uporabila podatke za naslednje indikatorje, ki nakazujejo kvaliteto infrastrukture: tlakovane ceste v dobrem stanju; izgube v sistemu električnega sistema; izgube vode; železnice v uporabi in napake v telekomunikacijah. Ugotovila sta, da imajo države z visoko stopnjo korupcije slabo kvaliteto infrastrukture in vplivi korupcije se najbolj kažejo v kvaliteti cest, izgubah elektrike in v uporabnosti železnic. Nadalje sta ugotovila, da slabša kvaliteta investicij vpliva na nižjo gospodarsko rast. Razpadajoča infrastruktura poveča stroške poslovanja za vlado in za privatni sektor in tako vodi k slabši rasti.

Zaradi korupcije je prav tako kot kvaliteta infrastrukture prizadeta tudi kvaliteta javnih storitev. Nudenje slabe kvalitete javnih storitev prizadene predvsem revne ljudi, ker nimajo denarja in sredstev, da bi si s podkupninami zagotovili dovolj kvalitetne storitve javnih uslužbencev. Tako lahko le-ti izkoriščajo svoj položaj in stisko ljudi v svojo korist. Še slabši pogoji glede nujenja kvalitetnih storitev so na podeželju, kjer je še manj kontrole za javne uslužbenke, manj izbire oziroma konkurence glede ponudnikov storitev in slabši položaj ljudi.

2. 1. 5 Davčni dohodki

Korupcija lahko povzroči državi izgube pri davčnih dohodkih, predvsem kadar gre za izmikanje plačila davkov (Mauro 1997), ali pa za šibko davčno administracijo (Tanzi, Davoodi 1997: 13). Izgube pri davčnih dohodkih so lahko tudi posledica nepravilnih olajšav, pri katerih se navajajo zneski, namenjeni za plačevanje podkupnin in provizij javnim uradnikom za pridobitev določenih projektov (Mauro 1997). Država take stroške priznava kot poslovne stroške.

Poleg izgube pri pobiranju davkov je pomembno tudi dejstvo, da je tam, kjer je razširjena korupcija, več priložnosti tudi za davčne inšpektorje, da si z izsiljevanjem in s provizijami pridobijo še nekaj več dohodkov v lastno korist. Tak davčni sistem je škodljiv, predvsem tam, kjer se davčni inšpektorji spravijo nad revne davkoplačevalce in ne na bogate. Raziskave (Tanzi in Davoodi 1997; Johnson, Kaufman in Zoido-Lobaton 1999) so pokazale, da imajo države z visoko stopnjo korupcije nižje davčne dohodke glede na BDP. To lahko pomeni, da gre nekaj davkoplačevalskih davkov v žepe davčnih administratorjev (Tanzi in Davoodi 2000: 15).

Pozorni moramo biti tudi na različne vrste davkov, ki se na korupcijo »odzivajo« drugače. Tako so na primer plačila nekaterih davkov lahko podvržena pogajanju. Nekateri davki, kot so davki na dohodek, so v nekaterih državah samoobdavčljivi, druge davke določajo davčni inšpektorji in so zaradi tega predmet oportunističnega vedenja in izkoriščanja davčnih inšpektorjev; nekatere davke, kot so mednarodni trgovinski davki, je lažje voditi kot druge davke (Tanzi in Davoodi 2000: 16). Avtorja Tanzi in Davoodi (2000: 18) sta ugotovila povezavo med korupcijo in davki na dohodek posameznika, kar potrjuje domnevo, da se posamezniki večkrat pogajajo z davčnimi inšpektorji o svoji davčni zavezanosti. Zanimiv je tudi podatek, ki pravi, da je dvig stopnje korupcije za eno točko povezan s padcem prejetih davkov na dohodek posameznika za 0,63 % GDP-ja (Tanzi in Davoodi 2000: 18).

Korupcija ima večji vpliv na direktne davke (davki na dobiček od dohodkov, profitov in kapitala) kot na indirektne davke glede na GDP. Glede na to, da je stopnja korupcije v državah v razvoju visoka, ima korupcija večji vpliv na direktne davke v teh državah kot pa v razvitih državah (Tanzi in Davoodi 2000: 20). Pomembno je dejstvo, da se v državah v razvoju bolj zanašajo na indirektne davke. To so trgovinski davki, davki na domače proizvode

in storitve (Tanzi in Davoodi 2000: 16). Z znižanjem korupcije bi lahko države v razvoju popravile neravnotežje med direktnimi in indirektnimi davki. Če bi znižali stopnjo korupcije za štiri točke, bi lahko v državah v razvoju dvignili direktne davke za 7,2 % BDP (Tanzi in Davoodi 2000: 20).

2. 1. 6 Velikost in sestava vladnih izdatkov

Korupcija lahko vpliva na sestavo vladnih izdatkov, in sicer zaradi dejstva, da se da za določene vladne izdatke lažje in hitreje iztržiti večje zneske provizij. Politiki in ljudje na visokih položajih v vladi bi delovali v korist ljudi samo v primeru, ko bi na primer za izgradnjo potrebne ceste in za nakup vojnih letal dobili enako veliko provizijo. To ni realno, saj skorumpirane vlade porabijo veliko manj sredstev za zdravstvo, šolstvo, vzdrževanje in nabavo nove opreme kot pa na primer za javne investicije, pri katerih se da lažje iztržiti višjo podkupnino.

Avtorji, kot so Mauro, Gupta, Davoodi in Alonso-Terme (Tanzi, Davoodi, 2000: 15), so to v svojih raziskavah tudi dokazali. Države z visoko stopnjo korupcije porabijo manj denarja za izobrazbo in zdravstvo. Ker večina držav z visoko stopnjo korupcije spada v kategorijo držav v razvoju, je ta podatek še toliko bolj zanimiv, saj je za države v razvoju nadvse pomembno, da imajo njihovi prebivalci ustrezno izobrazbeno infrastrukturo in zdravstvene storitve. Analize (Mauro 1998) so pokazale, da, če bi država popravila stopnjo korupcije za dve točki od desetih, bi se lahko poraba za izobrazbo povečala za 0,5 % BDP-ja, kar ima lahko posredno pozitiven učinek na gospodarsko rast in sam razvoj v državah v razvoju.

Pri teh ugotovitvah lahko navedemo primer držav južne Azije, kjer predstavljajo nakupi za obrambo te regije velike priložnosti za korupcijo (Shah 2001: 46). Zanimiv je podatek, da je regija v letu 1999 porabila za vojsko 20 milijard ameriških dolarjev, od tega je namenil Pakistan 5,7 %, Indija 3,4 % in Šri Lanka 5,1 % svojega BDP-ja za obrambo (Shah 2001: 46). Na drugi strani pa nameni regija za zdravstvo približno 1 % BDP-ja (Shah 2001: 46). Tudi Bangladeš ni imun na korupcijo v trgovini z orožjem. Aprila 2000 je vodja opozicije v Bangladešu obtožil vlado, da je prikrila 75 milijonov ameriških dolarjev za nakup devetindvajsetih ruskih lovcev MIG (*Daily Star*, 24. 4. 2000 v Shah 2001: 47). Problem pri tem pa je, da se vlade sklicujejo na nacionalno varnost, da bi se izognili preverjanju in

odgovornosti za visoko stopnjo korupcije. Seveda pa pri tem ne smemo pozabiti na vlogo tujih proizvajalcev orožja, ki največkrat sami ponudijo podkupnino, da dobijo pogodbo. Zaradi skrivnosti in tajnosti, ki obkrožata trgovino z orožjem v južni Aziji, jo je težko povezati s korupcijo. Zato tudi ni presenetljiva ugotovitev statistične analize, da vladni izdatki za obrambo in transport niso značilno povezani s korupcijo. To seveda ne pomeni, da ti izdatki niso podvrženi korupciji, pomeni samo, da statistična analiza ne najde značilnih dokazov oziroma povezav (Mauro 1997).

2. 1. 7 Globalizacija, mednarodna trgovina in ali korupcija v trgovini deluje kot olje v stroju

Raziskava revije Foreign Policy in svetovalnega podjetja A. T. Kearney je s kazalnikom globalizacije dokazala, da obstaja pozitivna povezava med korupcijo in globalizacijo (A. T. Kearney in Foreign Policy 2001: 287). Primerjava kazalnika globalizacije z rezultati CPI-ja nam pove, da je ekonomska, socialna in tehnološka integracija povezana z zaznavanjem dobrega upravljanja, kar pomeni, da vodilni podjetniki in mednarodni strokovnjaki zaznavajo javne uradnike kot nepodkupljive v državah, ki so dosegle visoko raven globalizacije in obratno, da zaznavajo javne uradnike kot podkupljive v državah, ki so dosegle nižjo raven globalizacije (A. T. Kearney in Foreign Policy 2001: 287). To pa da slutiti, da so države, ki so se globoko integrirale v svetovne trge, uspele razviti politične, socialne in pravne institucije za preprečevanje korupcije (A. T. Kearney in Foreign Policy 2001: 287).

Pomembnost povezave med korupcijo in globalizacijo je tudi v tem, da visoka stopnja korupcije zmanjšuje sposobnost države absorbirati pozitivne strani globalizacije, in sicer zaradi manjših tujih neposrednih investicij (Wei 2001b: 289). Tuje neposredne investicije so za države v razvoju pomembne predvsem zato, ker predstavljajo vir kapitala, vir znanja o vodenju in predstavljajo kanal za prenos tehnologije. Vse to pa so pozitivne strani globalizacije, ki jih države v razvoju nujno potrebujejo za svoj nadaljnji razvoj. Ker korupcija vpliva na znižanje tujih neposrednih investicij, posredno vpliva tudi na to, da država ni zmožna absorbirati pozitivnih učinkov globalizacije (Wei 2001b: 289).

Po drugi strani pa je država, ki ima visoko stopnjo korupcije, bolj dovzetna za negativne strani globalizacije (Wei 2001b: 289). To je predvsem zaradi tega, ker korupcija vpliva na sestavo

kapitalskih tokov. Zaradi korupcije se kapitalski tokovi bolj nagibajo k manj stabilnim oblikam (Wei 2001b: 290). Za razliko od tujih neposrednih investicij³, so na primer bančna posojila in portfolio investicije manj stabilne oblike kapitalskih tokov. Gre za to, da tuji neposredni investitorji porabijo več denarja za podkupovanje uradnikov kot bančna posojila ali portfolio investicije. Ko se investicija začne uresničevati, vidijo podkupljivi uradniki v njej dodaten vir zaslužka s podkupninami, saj vedo, da se projekt ne more kar tako ukiniti. Tako lahko uradniki na vsaki stopnji zvišajo ceno investicije kot posledico plačevanja podkupnine. Tako se znajdejo tuji neposredni investitorji v slabšem pogajalskem položaju kot mednarodne banke. Dejstvo je, da se podkupljive države bolj zanašajo na kapitalske tokove, ki so bolj nestabilni kot tuje neposredne investicije, kot so na primer posojila tujih bank (Wei 2001b: 291). Kot sem že omenila, so tuje neposredne investicije zelo pomembne za države v razvoju in dejstvo, da korupcija vpliva tudi na oblike kapitalskih tokov v smeri manj stabilnih, vsekakor ne pripomore k višjemu odstotku tujih neposrednih investicij in s tem hitrejši globalizaciji in razvoju teh držav tudi prek mednarodne trgovine.

Ali stopnja korupcije vpliva na mednarodno trgovino v državah v razvoju? Lambsdorff je, da bi odgovoril na to vprašanje, proučil podatke bilateralne trgovine 1992–1995 za 18 vodilnih držav izvoznic in 87 držav uvoznic, med katerimi so pretežno države v razvoju, in ugotovil, da imajo Belgija, Francija, Nizozemska in Južna Koreja konkurenčne prednosti v državah, ki so bile zaznamovane kot skorumpirane, Avstralija, Švedska in Malezija pa te konkurenčne prednosti nimajo. To se da razložiti z razlikami v pripravljenosti držav izvoznic, da ponudijo podkupnino državam uvoznicam (Lambsdorff 1999).

Zgoraj omenjena dejstva kažejo na to, da korupcija negativno vpliva na tuje in domače investicije in na gospodarsko rast, vendar so nekateri še vedno prepričani v zgodbo o »krepostni korupciji«. Gre za zgodbo o korupciji, ki naj bi delovala kot olje, ki poganja kolesa trgovine, in sicer predvsem v državah v razvoju, kjer so obremenjeni s slabimi in zapletenimi predpisi, počasnimi in zapletenimi postopki, z administracijo in birokracijo. Zagovorniki te teorije trdijo, da se s podkupovanjem uradnikov in birokratov kolesa trgovine vrtijo hitreje in

³ Tuja vlaganja s spremenljivim donosom lahko delimo na tuje neposredne investicije in na portfolio investicije. Pri portfolio investicijah gre za prenos finančnih virov s ciljem vlaganja v nakupe vrednostnih papirjev, kot so obveznice in delnice (Svetličič 1996: 276). UNCTAD pa definira neposredne tuje investicije kot dolgoročne investicije domačega investitorja v podjetje v tujini. S tem domači investitor pridobi določeno stopnjo kontrole nad upravljanjem tujega podjetja (World Investment Report 1999: 465). Razlika med tujimi portfolio in neposrednimi investicijami je v tem, da glavni namen portfolio investicij ni pridobitev kontrole nad podjetjem, ampak pričakovani donos.

s tem pospešijo celoten trgovinski proces. Vendar temu ni tako. Kaufmann in Wei (2000: 19) sta v svoji študiji ugotovila ravno nasprotno in tako zavrnila to teorijo o »pozitivni vlogi« korupcije. Proučila sta podatke treh različnih raziskav, ki so vključevale okoli 3.800 podjetji iz 73 držav in ugotovila, da bodo podjetja, ki si pomagajo s podkupovanjem, najverjetneje porabila več in ne manj menedžerskega časa s pogajanjem z birokrati glede predpisov in podkupnin. Poleg tega se morajo podjetja soočiti z višjimi in ne nižjimi stroški kapitala, kar pomeni, da so podjetja, ki so plačevala podkupnine, celo v slabšem položaju, kot tista, ki se tega ne poslužujejo.

Korupcija vsekakor ne pomaga pri trgovini, mednarodni in domači. Ima več negativnih kot pozitivnih vplivov in mednarodna trgovci je ne smejo zlorabljati.

Gospodarski vidik je tisti vidik, pri katerem so vplivi korupcije najbolj opazni in najbolj problematični, saj se neposredno tičejo razvoja držav v razvoju. Raziskave so dokazale, da korupcija negativno vpliva na domače investicije, tuje neposredne investicije in posledično na gospodarsko rast. Nizka gospodarska rast pa zavira razvoj. Korupcija negativno vpliva na gospodarstvo tudi prek neučinkovitega razporejanja sposobnih ljudi na delovna mesta in prek politike zaposlovanja. Oba instrumenta sta pod pritiskom visokih dobičkov zaradi korupcije, ki privablja visoko kvalificirane ljudi na neproduktivna delovna mesta. Na nepošteno politiko zaposlovanja pa korupcija vpliva tako, da s sorodstvenimi vezmi in mrežo znanstev in zvez zaposlitev dobijo tisti, ki se podredijo takemu sistemu, in ne posamezniki, ki so pošteni in imajo sposobnosti in kvalifikacije za določeno delo. Nadaljnje lahko korupcija zavira pot k razvoju tudi prek javnih investicij, infrastrukture in javnih storitev. Vse predstavljajo idealen kanal za korupcijo. Zaradi korupcije pride do slabe kakovosti javnih investicij, infrastrukture in javnih storitev, le-to pa vpliva na slabše življenje prebivalcev in posredno na sam razvoj države v razvoju. Tudi davčni dohodki so sredstvo, prek katerega korupcija negativno vpliva na gospodarstvo države. Prek podkupljivih davčnih inšpektorjev, nepravilnih olajšav in izmikanja plačila davkov lahko korupcija znatno zmanjša državni proračun in s tem zavira gospodarsko rast in razvoj. Gospodarski vidik, na katerega ima korupcija velik vpliv, so tudi vladni izdatki. Korupcija vpliva predvsem na velikost in na sestavo le-teh, saj so raziskave pokazale, da gre najmanj vladnih finančnih sredstev za izobraževanje in zdravstvo ravno v državah, kjer je stopnja korupcije zelo visoka. To dejstvo je pomembno zato, ker je eden izmed glavnih pogojev za razvoj držav v razvoju izobraženo in zdravo prebivalstvo.

Korupcija pa je povezana tudi z globalizacijo in mednarodno trgovino. Korupcija zavira dostop do pozitivnih strani globalizacije in zavira vključevanje držav v razvoju v mednarodno trgovino. To pomeni, da se zaradi korupcije zmanjšujejo tuje neposredne investicije, ki so za države v razvoju pomembne za nadaljnji gospodarski razvoj. Prav tako se mednarodni tokovi kapitala nagibajo k manj stabilnim oblikam, kot so bančna posojila in portfolio investicije. To pa za države v razvoju ni najboljša pot k globalizaciji in razvoju.

2. 2 SOCIALNI IN OKOLJSKI VIDIK

Vpliv korupcije na socialno plat življenja v državah v razvoju je še najbolj škodljiv. Spodjeda zaupanje ljudi v politični sistem, institucije in njihovo vodstvo, to pa lahko vodi v razočaranje in ravnodušnost ljudi, kar ima lahko za posledico šibko civilno družbo. Močna civilna družba pa je predpogoj za ustvarjanje in doseganje ciljev, ki so si jih države v razvoju zadale. Poleg tega lahko zahtevanje in plačevanje podkupnine postane družbena norma, ki prisili tiste, ki se nočejo podrediti takemu sistemu, da zapustijo državo in tako država ostane brez poštenih ljudi (Frequently asked questions about corruption, TI, <http://www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html>, 13. 05. 2002). Tako korupcija v državah v razvoju vpliva na kvaliteto življenja njihovih prebivalcev, še najbolj prizadene pa tiste, ki so revni in neprivilegirani, tiste brez socialne moči, tiste, ki se ne morejo vključiti v korupcijsko igro, in tiste poštene ljudi, ki se nočejo vključiti v igro podkupovanja (Leisinger 1996).

2. 2. 1 Revščina

Zaradi korupcije najbolj trpijo revni, saj korupcija revščino še povečuje. Empirično dejstvo je, da veljajo revnejše države, predvsem države v razvoju, za bolj skorumpirane in s tem ko korupcija niža ekonomsko rast, posledično večja stopnjo revščine (Mauro 1998). Afriška banka za razvoj je v svojem poročilu celo predstavila mnenje, da je za visoko raven revščine v Afriki med drugim odgovorna tudi korupcija (*Xinhua News Agency*, 29. 05. 2001). In

dvomim, da to velja samo za Afriko. Menim, da je to problem v vseh državah v razvoju, tako v Afriki kot tudi v Aziji in Latinski Ameriki.

Pri revščini gre več kot le za nezadosten dohodek, gre za dostop in kvaliteto javnih storitev. Gre za pomanjkanje priložnosti, glasu in zastopanja, dostopa do informacij in gre za strah pred nadlegovanjem (Corruption, Poverty & Inequality; <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm>, 10. 05. 2002). Korupcija vpliva na revne neposredno, kar pomeni, da povečuje ceno javnih storitev, znižuje njihovo kvaliteto in revnim pogosto omejuje dostop do vode, izobrazbe in zdravstvene oskrbe (Corruption, Poverty & Inequality; <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm>, 10. 05. 2002). Primer nujenja slabe izobrazbe na račun korupcije lahko zasledimo v Malaviju, kjer so se z odobritvijo vlade pojavile številne zasebne šole. Kljub temu, da večje število zasebnih šol omogoča šolanje večjemu številu otrok, je problem v slabi kakovosti šolanja, saj učitelji niso ustrezno izobraženi. Problem in sum korupcije pa je iskati v načinu, kako so bila odobrena dovoljenja za take slabe šole s strani vlade (*The Nation*, 07. 06. 2001 v Dale 2001: 56).

Korupcija poleg že naštetega vpliva na nezaupanje in povzroča negativen odnos revnih ljudi do javnih uslužbencev, policije in do drugih ljudi z avtoriteto. Indirektno pa na revne vpliva korupcija prek nižanja gospodarske rasti, večanja neenakosti in izkrivljanja sestave vladnih izdatkov. Zanimiv je tudi podatek, da porast gospodarske rasti za 1 % pomeni porast dohodkov revnih za 1,2 % (Corruption, Poverty & Inequality; <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm>, 10. 05. 2002).

Na revne ljudi predvsem vpliva tako imenovana mala (*petty*) korupcija in pomeni, da so revnejši izključeni, ko se za neko storitev ali dostop do javnih sredstev zahteva podkupnina, saj si ne morejo privoščiti plačila podkupnine. Tudi njihovo pomanjkanje politične moči vpliva na to, da morajo revnejši plačevati celo večje podkupnine kot ljudje z več vpliva, moči in dohodkom. Raziskava vladanja in korupcije v Kambodži, ki jo je izvedla Svetovna banka, je ugotovila, da morajo gospodinjstva z nizkim dohodkom plačati povprečno 2,3 % svojega dohodka za podkupnine v nasprotju z 0,9 % bogatih gospodinjstev (Corruption, Poverty & Inequality; <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm>, 10. 05. 2002). Kadar zaradi korupcije trpijo javne usluge, revni nimajo izbire izhoda, kot so zasebne šole ali zasebne zdravstvene usluge (Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>, 10. 05.

2002). Rose-Ackerman (Wei 1999: 13) pa navaja tudi nekaj drugih primerov, ki kažejo na to, da korupcija škodi revnim, in sicer imajo investicije v infrastrukturo prednost pred projekti, ki naj bi bili v pomoč revnim, s tem se zmanjša učinkovitost socialnih programov in zmanjšuje poraba za socialo. Revnejši so na slabšem tudi, ko gre za prodajo njihovih kmetijskih pridelkov. Možnost, da ubežijo revščini z ustanovitvijo majhnih, lastniških podjetji, je tudi zmanjšana. Poleg tega pa korupcija posredno spodbuja še večji razkorak med mestom in podeželjem, ki je že tako problem v državah v razvoju. Gre za to, da so zaradi velikih podkupnin, ki jih politiki in birokrati dobijo, na primer pri obrambni pogodbi, ki je financirana iz proračuna na račun zdravstvenih, preventivnih klinik na podeželju, potrebni finančni viri za podeželja preusmerjeni v mesta (Gray, Kaufmann v Wei 1999: 13). Vse to so posredni in neposredni vplivi korupcije na revne ljudi in na revščino kot pojav.

Revščina skupaj s korupcijo pa neposredno vplivata tudi na neenako razporeditev dohodkov. Dejstvo je, da gredo koristi od korupcije predvsem v žep tistih, ki imajo veliko poznanstev in so med seboj povezani. Gupta, Davoodi in Alonso-Treme so z raziskavo 37 držav ugotovili, da korupcija poveča dohodkovno neenakost, ki jo meri Ginijev koeficient⁴. Prišli so do zaključka, da je zvišanje stopnje korupcije v državi za 2,5 točke povezana z enakim porastom Ginijevega koeficienta, kar pomeni bolj neenakomerno dohodkovno distribucijo. Nadalje so avtorji prišli do dokazov, da korupcija vpliva tudi na večjo neenakost v izobraževanju in distribuciji zemlje. Ker pa ti dve spremenljivki prispevata k dohodkovni neenakosti, je končni vpliv korupcije na neenakost razporeditve dohodka (Lambsdorff 1999) in s tem tudi vpliv na revščino še večji.

Čeprav lahko v literaturi zasledimo vprašanje, ki si ga avtorji, kot je Paolo Mauro, zastavljajo, in sicer ali je revščina tista, ki povzroča večjo stopnjo korupcije v državi. Gre za vprašanje vzročnosti. Revščina lahko povzroča nastanek korupcije predvsem zato, ker revne države nimajo dovolj sredstev za vzpostavitev in delovanje učinkovitega pravnega okvira proti korupciji in ker ljudje v stiski raje pozabijo na svoja moralna načela (Mauro 1998). S to trditvijo se strinja tudi Drago Kos, podpredsednik GRECO, ki pravi, da “v revnih razmerah namreč kriterij, kaj sploh korupcija je in kaj je tisto, kar je nemoralno in pravno zavrženo, izgine” (Kos v Repovž 2000: 4).

⁴ Ginijev koeficient predstavlja relativno stopnjo dohodkovne neenakosti. Vrednost Ginijevega koeficienta je tako med 0 – popolna enakost pri delitvi dohodka in 1 – popolna neenakost. Čim večja kot je vrednost Ginijevega koeficienta, tem bolj neenakomerna je distribucija dohodka.

Osebnostno menim, da sta oba pojavi, korupcija in revščina, v medsebojni povezavi. Drug na drugega vplivata, vendar je težko točno dokazati, kateri pojav vpliva na katerega. Ko sem opisovala vzroke korupcije, sem med drugim omenila tudi vidik korupcije, ki se navezuje na boj za preživetje, in sicer korupcijo iz potrebe. V tem primeru je revščina tista, ki je vzrok za korupcijo, saj si tako posameznik, ki izhaja iz revnega sloja prebivalstva, s podkupnino zagotovi boljše življenje. Znani pa so tudi primeri, kot je na primer država Kenija, kjer je bila korupcija glavni vzrok za še večjo revščino v državi. Kenija je bila v osemdesetih letih hitro razvijajoča se afriška država, ki jo je nova oblast zaradi hitre okužbe sistema s korupcijo, pahnila v revščino in korupcijo (Mesner-Andolšek v Repovž 2000: 4). Danes je Kenija ena izmed najrevnejših držav na svetu in ima eno izmed najvišjih stopenj korupcije med državami v razvoju.

Moje mnenje je, da bi bilo nesmiselno opredeljevati, kako poteka vzročno-posledično vplivanje med korupcijo in revščino in odgovarjati na vprašanje vzročnosti, saj lahko sklepamo, da vplivanje poteka vzajemno in da ne moremo postaviti neke čiste meje med tema dvema pojavoma.

2. 2. 2 Okolje

Degradacija okolja je še ena od posledic korupcije, ki je še posebej značilna za države v razvoju. Že v času kolonializma so velesile izkoriščale naravna bogastva, od lesa, mineralov do slonovine, in sesile svojo umazano industrijo v svoje kolonije. To se nadaljuje tudi danes, kar ima za posledico brezskrbno izkoriščanje naravnega bogastva in opustošenje naravnega okolja. K degradaciji okolja pripomore tudi pomanjkanje oziroma neobstoje okoljskih ureditev, predpisov in tovrstne zakonodaje, kar predstavlja priložnosti za razmah korupcije v škodo okolja. Projektom, ki uničujejo okolje, se da prednost pred drugimi, ker le-ti predstavljajo lahek in dober vir zaslužka na račun uničevanja okolja (Frequently asked questions about corruption, TI, www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html, 13. 05. 2002). Pri tem pa najbolj trpi okolje, saj se ne upošteva potencialna škoda, ki jo lahko naredijo taki projekti (onesneževanje vode, zemlje, zraka, erozija prsti in sprememba klime), in se zaradi denarja, ki

ga dobijo s podkupnino, odpovejo tako imenovanemu trajnostnemu razvoju, ki predstavlja enega od ciljev držav v razvoju.

Na področju degradacije okolja v državah v razvoju pa velja omeniti tudi povezavo korupcije s trgovino z odpadki in nevarnimi snovmi. Trgovina z odpadki in nevarnimi snovmi predstavlja v državah v razvoju velik in dobičkonosen posel, največkrat ravno s korupcijo. Gre za odpadke, ki so največkrat izredno nevarni in jih zaradi tega nobena razvita ali tranzicijska država noče sprejeti na svoje področje. Tako trgujejo z odpadki in drugimi nevarnimi produkti največ v državah v razvoju in vidijo v tej trgovini le še eno priložnost več za pridobitev podkupnine. Skorumpirani javni uslužbenci, največkrat na carini, »prezrejo« ponarejene, nejasne ali celo zlagane deklaracije blaga in s tem spustijo nevarne odpadke v državo in tako prispevajo k uničevanju okolja (Africa Environment Outlook: Past, present and future perspectives, www.unep.org/aeo/334.htm, 06. 09. 2002).

Značilnost korupcije je, da se zasidra v vse družbene institucije, družbene sfere in v družbeni sistem, ga od znotraj spodjeda, dokler se ne zruši sam vase. Tako korupcija povzroči še večjo revščino. Korupcija in neposredno tudi revščina pa nadaljnje vplivata na večjo neenakost pri porazdelitvi dohodkov. Z Ginijevim koeficientom so ugotovili, da korupcija vpliva na neenakomerno porazdelitev dohodkov, oziroma da se Ginijev koeficient zviša, če se zviša stopnja korupcije v določeni državi. Korupcija pa vpliva tudi na degradacijo okolja. Pomanjkanje okoljske zakonodaje, dajanje prednosti projektom, ki škodujejo okolju, in trgovina z odpadki in nevarnimi snovmi so samo deli okoljevarstvenega vidika, kako korupcija vpliva na okolje v državah v razvoju. Tako na račun lastnega trajnostnega razvoja dajejo države v razvoju prednost korupciji.

2. 3 POLITIČNI VIDIK

Za ponazoritev vplivov korupcije na politično sfero družbenega življenja je pomembno, da najprej predstavim politično situacijo v državah v razvoju. Gre predvsem za novonastale države, večina teh držav so bile še pred nekaj desetletji kolonije. Posledica tega je, da imajo zelo kratko in še nerazvito politično tradicijo, šibko civilno družbo in še nerazvito demokratičnost. Po dekolonizaciji se je morala večina teh držav spoprijeti s spremembami v vladanju. Le-te so največkrat potekale ob pomoči vojaških intervencij in z različno obliko volitev. Nekatere volitve so bile zgolj formalnost in niso prispevale k spremembi v vladanju, druge so bile enostrankarske, nekatere pa tudi večstrankarske. Posledice teh sprememb so značilni režimi držav v razvoju, kjer lahko najdemo oligarhije, kar pomeni vojaško ali enostransko vlado, diktature, med katerimi je veliko vojaških, avtokracije, opazimo pa lahko tudi tranzicijo k demokraciji (Hague, Harrop, Breslin 1993: 63). Posledica vojaških intervencij v državno upravljanje so različne oblike političnih nestabilnosti in številni upori, vojaški udari in predvsem za Afriko značilni etnični spori in izgredi.

Avtorji Hague, Harrop, Breslin so v svoji knjigi *Comparative government and politics* (1993: 63), poleg že omenjenih značilnosti, ki izhajajo iz dejstva, da so državne tvorbe šele kratek čas, omenili še eno značilnost držav v razvoju. Značilna je nerazvitost državnih institucij, kar pomeni, da so še vedno prisotni tradicionalni odnosi, ki se oblikujejo po principu sorodstva in pokroviteljstva. To se še posebej vidi v birokraciji, ki v očeh navadnih ljudi predstavlja možnost za izgradnjo osebnega bogastva. Tako država postane sredstvo, s katerim si politična in administrativna elita lastita sredstva, namenjena vsej družbi.

Vse te značilne okoliščine v državah v razvoju pa predstavljajo ugodne razmere in dobro podlago za korupcijo, ki je v teh razmerah tudi najbolj nevarna. Korupcija predstavlja glavno oviro za razvoj demokracije, dobrega vladanja in pravnega sistema v državi. Ko so javne službe in institucije zlorabljene za zasebne koristi, izgubijo svojo legitimnost. Še posebej pa izguba legitimnosti in zaupanja v institucije škodi državam, v katerih se demokratičnost šele razvija, to pa so predvsem države v razvoju. Odgovorno politično vodstvo se ne more razvijati v skorumpiranem ozračju (Frequently asked questions about corruption, TI, <http://www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html>, 13. 05. 2002). Mauro (1998) je z

empiričnimi raziskavami prišel do zaključka, da so države, ki imajo višjo stopnjo korupcije, politično bolj nestabilne.

Demokracija se povezuje s principom dobrega državnega upravljanja, kar pomeni svobodne in redne volitve, spoštovanje posameznikovih pravic in svoboščin, dobro razvite strukture odločanja in enakomerno in pravično razdelitev ekonomske in politične moči (Dickson, 1997). Predvsem to zadnje je najpomembnejše, ko obravnavamo povezavo med korupcijo in demokracijo. Demokracija je pod negativnim vplivom korupcije tam, kjer le-ta preprečuje svobodno odločanje. Proces odločanja je tako pogojen z odločitvami, ki ponujajo podkupine in ne z najboljšimi možnimi odločitvami. Tako demokracija in enakost med ljudmi ne more biti zagotovljena (Merhar 1997: 9). Demokratizacija pomeni porast politične enakosti v državi (Rueschemeyer v Dickson 1997: 144).

Ko govorimo o vplivih korupcije v političnih oziroma demokracijskih procesih, ne smemo prezreti tako imenovane volilne korupcije. Gre za kupovanje mandatov, režimsko financiranje volitev, ponarejanje volilnih rezultatov in podkupovanje volilnih komisij (Slavnič 1998: 22). Z vsem tem se podre demokracija volilnega procesa kot takega in politiki izgubijo zaupanje svojih ljudi in izgubijo legitimnost. Primer korupcije na politični sceni, ki se nanaša na »svobodno odločanje« s podkupnino je primer indijskega ministrskega predsednika, ki je skupaj z ministrom za notranje zadeve podkupil štiri člane parlamenta, da so spremenili svoje glasove pri glasovanju. Indijski ministrski predsednik je bil na podlagi korupcije obsojen na tri leta zapora (*India Abroad News Service*, 14. 05. 2001 v Shah 2001: 40).

2. 4 UČINKOVITOST TUJE POMOČI

Ena izmed dveh hipotez, ki ju hočem dokazati v tej diplomski nalogi je tudi ta, da je učinkovitost tuje razvojne pomoči državam v razvoju manjša, če je v državi prejemnici stopnja korupcije visoka. Korupcija vpliva na manjšo učinkovitost tuje pomoči, saj zaradi nje pomoč ne pride v prave roke oziroma v roke tistih, ki so jo najbolj potrebni. To pa so

predvsem najrevnejši prebivalci držav v razvoju, ki so odvisni od razvojnih programov in tuje pomoči. Pomoč je manj učinkovita tudi zaradi šibkih institucij in slabega državnega upravljanja, kar je neposredno povezano s pojavom korupcije. Najprej bom opisala režim tuje razvojne pomoči, nekaj statističnih podatkov za tujo pomoč, nato pa predstavila vzroke za neučinkovitost tuje pomoči povezane s korupcijo.

2. 4. 1 Potreba po tuji pomoči

Uradna razvojna pomoč pomeni tujo pomoč, ki prihaja iz uradnih virov in je primarno namenjena za spodbujanje gospodarskega in družbenega razvoja držav prejemnic. Vlada prejme to pomoč prek diplomatskih kanalov in je odgovorna za njeno koriščenje (ODA: Frequently Asked Questions, http://www.neda7.net.ph/oda_index.htm, 22. 07. 2002). Režim tuje razvojne pomoči se je razvil po 2. svetovni vojni v obdobju hladne vojne in je bil osredotočen na tako imenovani »tretji svet« (Wook 1996: 21). Režim pomoči je v stičišču donatorjevih in prejemnikovih interesov kakor tudi interesov posameznih držav in globalnih problemov. Tuja pomoč je bila in ostaja pomemben del mednarodnih odnosov in del strategije zunanjih politik bogatih držav (Wood 1996: 24).

Glavni namen tuje razvojne pomoči, gledano s strani držav prejemnic, je predvsem zagotoviti hitrejši in trajnejši razvoj na gospodarskem, političnem in socialnem področju. Države prejemnice tuje pomoči so predvsem in v večji meri države v razvoju, ki se trudijo, da bi s tujo razvojno pomočjo dosegle skupno načrtane cilje. Med najpomembnejše cilje držav v razvoju lahko štejemo zmanjšanje revščine, zmanjšanje neenakosti, zmanjšanje brezposelnosti, zagotavljanje minimalne ravni izobrazbe in zdravja, zagotavljanje zadostnih kapacitet prebivališč, zagotavljanje zadostnih količin hrane in razširitev ekonomskih in socialnih možnosti (Todaro 2000: 30). Z uresničenjem le-teh bi države izboljšale življenjske pogoje svojih prebivalcev, dvignile njihov življenjski standard, izboljšale gospodarske pogoje in gospodarske priložnosti in zagotavljale oziroma gradile demokratičnost in demokratične procese. Tako lahko tuja razvojna pomoč v obliki finančne pomoči na gospodarskem področju nadomesti domače vire in pomaga prestrukturirati gospodarstvo v državi prejemnici, predvsem v tržno, odprto gospodarstvo (Todaro, 2000: 601). Na političnem področju gre predvsem za pomoč političnim voditeljem pri zatiranju nedemokratičnih opozicij in pomoč pri ohranjanju demokratičnih institucij in procesov (Todaro, 2000: 601). Tuja razvojna pomoč v

obliki tako imenovane tehnične pomoči pa lahko največ pripomore ravno na področju sociale. Tu je poudarek na različnih razvojnih programih, ki naj bi zagotavljali boljše življenjske pogoje, kot so boljši in hitrejši dostop do kvalitetnejših zdravstvenih in izobraževalnih storitev in med drugimi tudi dostop do pitne vode. Da je tuja pomoč nujna za države v razvoju, potrjuje predvidevanje, ki pravi, da lahko 1 % BDP-ja tuje razvojne pomoči zmanjša revščino in umrljivost dojenčkov za 1 %, vendar ob pogoju, da morajo obstajati kvalitetni ukrepi in institucije (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002).

Pomembno je omeniti, da poznamo več vrst tuje pomoči. Tujo pomoč lahko države prejemajo prek bilateralnih programov ali prek multilateralnih institucij oziroma nevladnih organizacij. Tako delimo tujo pomoč na uradno, bilateralno tujo pomoč, multilateralno tujo pomoč in na neuradno, privatno pomoč nevladnih organizacij (Todaro 2000: 590). Glavni viri bilateralne tuje pomoči so posamezne države donatorke, viri multilateralne tuje pomoči pa so predvsem mednarodne organizacije, kot so na primer sistem Združenih narodov, Evropska unija in regionalne razvojne banke, kot so na primer Svetovna banka in Azijska banka za razvoj (ODA: Frequently Asked Questions, http://www.neda7.net.ph/oda_index.htm, 22. 07. 2002).

Za bilateralno tujo pomoč je značilno, da se države donatorke zanjo odločijo iz različnih vzrokov, ki največkrat niso povezani z razvojnimi prioritetami, ampak so v ozadju politični, ekonomski ali vojaški pogoji. Tako si države donatorke z nudenjem bilateralne pomoči lahko zagotovijo sodelovanje in podporo držav prejemnic na političnem področju in na področju mednarodne trgovine. Tuja pomoč predstavlja tudi sredstvo zunanje politike držav donatork in interesi nudenja pomoči le-teh so zaradi tega lahko tudi drugačni poleg že prej omenjenih. To, da je tuja pomoč sredstvo zunanje politike, je veljalo predvsem v obdobju hladne vojne, ko so si Združene države Amerike in Sovjetska zveza prizadevali pridobiti čim več zaveznic v »tretjem svetu« (Zimmerman, Hook 1996: 62–63). Po obdobju hladne vojne pa je prišel v ospredje pomen trajnostnega razvoja, kar pomeni namenjanje vse več pomoči za programe, ki so predvideni za reševanje okoljevarstvenih in populacijskih problememov (Zimmerman, Hook 1996: 65). Povsem drugačni pa so bili in so interesi skandinavskih držav, ki predstavljajo vrh največjih držav donatork, Danske, Finske, Norveške in Švedske, katerih pristop k nudenju tuje pomoči državam v razvoju temelji na altruizmu, progresivnosti, moralnosti in radodarnosti (Ohlin v Laatikainen 1996: 109). Ravno te države so tudi edine, ki so dosegle mednarodno dogovorjeni cilj 0,7 % GDP-ja namenjen za tujo pomoč. V teh

državah se zavzemajo za bolj globalne probleme, kot so lajšanje revščine, varstvo okolja, boljše zdravstvene in izobraževalne razmere in promocija človekovih pravic in demokracije (Laatikainen 1996: 110).

Ravno zaradi nejasnih in nepredvidljivih odločitev držav donatorok bilateralne tuje pomoči je taka oblika tuje pomoči velikokrat vir priložnosti za koruptivna dejanja. Pomembno za to je tudi dejstvo, da države donatorke k bilateralni tuji pomoči navežejo tudi svoje pogoje. Pogoji pa so največkrat povezani z nabavo trgovskega blaga, opreme in storitev podjetji, ki so v lasti ali v upravljanju držav, ki nudijo to pomoč. Tako pogojevanje že pomeni obliko korupcije. Država, ki nudi bilateralno tujo pomoč v obliki določenega projekta, hoče za izpeljavo le-tega v državi prejemnici uporabiti svojo lastno opremo, material in svoje storitve. Za hitrejšo in lažjo izpeljavo tega načrta podkupijo javne uradnike v državi prejemnici in tako dobijo dovolilnice in druge dokumente za uresničenje projekta. Elemente korupcije pa lahko najdemo tudi v načrtnem spodbujanju razvojnih projektov, ki so v interesu podjetij iz držav donatorok. To pomeni, da se določena država donatorka goreče zavzema za odobritev razvojnega projekta, katerega izvedbo bi dobilo podjetje iz te določene države.

Spodnja tabela prikazuje izbrane države donatorke in njihov prispevek v obliki tuje razvojne pomoči za razvojne projekte v državah v razvoju. Te izbrane države veljajo za največje donatorke tuje razvojne pomoči državam v razvoju.

TABELA 2: Izbrane države donatorke in količina tuje razvojne pomoči v letu 2000

države donatorke	tuja pomoč (v milijonih ameriških dolarjev)	tuja pomoč (kot delež % BDP-ja)
Norveška	1.264	0,80
Švedska	1.799	0,80
Kanada	1.744	0,25
Belgija	820	0,36
Avstralija	987	0,27
Združene države Amerike	9.955	0,10
Nizozemska	3.135	0,84
Japonska	13.508	0,28
Finska	371	0,31

Vir: prirejeno po Human Development Report 2002, <http://www.undp.org/hdr2002/hdi.pdf>, str.202–205, 08. 09. 2002.

Tabela 3. prikazuje tri izbrane države donatorke, Veliko Britanijo, Nemčijo in Dansko, in količine bilateralne tuje pomoči, ki so jo namenile različnim državam v letu 2001. Opazimo lahko, da so države prejemnice bilateralne pomoči predvsem države v razvoju, ki pa imajo zelo visoko stopnjo korupcije.

TABELA 3: Izbrane države donatorke in količina njihove bilateralne razvojne pomoči

VELIKA BRITANIJA (2001/2002)		NEMČIJA (2001)		DANSKA (2001)	
Država	milijon £	država	milijon EUR	država	milijon DKK
Indija	185	Indija	183,76	Tanzanija	200
Uganda	68	Kitajska	147,76	Uganda	200
Tanzanija	65	Egipt	102,26	Mozambik	200
Bangladeš	62	Srbija	84,62	Gana	200
Gana	55	Indonezija	83,44	Bangladeš	200
Afganistan	50	Turčija	63,81	Vietnam	200
Malavi	47	Vietnam	62,38	Benin	150-175
Zambija	45	Šri Lanka	44,48	Burkina Faso	150-175
Pakistan	43	Jordanija	37,68	Zambija	150-175
Mozambik	41	Čile	25,56	Egipt	150-175

Vir: za Veliko Britanijo v Statistics on International Development 2002 Edition, http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/SID2002_summary.pdf, str.12, 06. 11. 2002; za Nemčijo v Commitments by Country in 2001, http://www.kfw.de/EN/Entwicklungszusammenarbeit/KfW-diedeu23/ZahlenundF56/tab4_3_1_kfw1.htm, 06. 11. 2002; za Dansko prirejeno po Bilateral assistance, <http://www.um.dk/english/dp/ba.asp>, 06. 11. 2002.

Države v razvoju prejemajo največ uradne tuje razvojne pomoči, bilateralne in tudi multilateralne, čeprav je tuja pomoč namenjena tudi nekaterim državam v tranziciji. Tabela 4. nam kaže, koliko tuje pomoči je bilo namenjeno izbranim državam v razvoju leta 2000.

TABELA 4: Izbrane države prejemnice⁵ in količina tuje razvojne pomoči, prejete v letu 2000

države prejemnice	tuja pomoč (v milijonih ameriških dolarjev)	tuja pomoč (v milijonih ameriških dolarjev na prebivalca)	tuja pomoč (kot delež % BDP-ja)
Uganda	819,4	35,2	13,3
Indonezija	1.731,0	8,2	1,1
Kenija	512,3	16,7	4,9
Bolivija	476,6	57,2	5,8
Pakistan	702,8	5,0	1,1
Honduras	449,1	70,0	7,6
Filipini	577,7	7,6	0,8
Malavi	445,3	39,4	26,2
Nepal	389,8	16,9	7,1
Namibija	151,7	86,3	4,4

Vir: prirejeno po Human Development Report 2002, <http://www.undp.org/hdr2002/hdi.pdf>, str.202–205, 08. 09. 2002.

2. 4. 2 Vpliv korupcije na učinkovitost tuje pomoči

Tuja razvojna pomoč je lahko zelo učinkovita, popolnoma neučinkovita ali nekaj vmes, njena učinkovitost je zelo odvisna od kvalitete institucij in političnega vodstva v državi prejemnici. Preobrazba tuje pomoči v učinkoviti razvoj prek razvojnih programov v državah prejemnicah temelji tudi na verodostojni administraciji in na ustreznih lokalnih kapacitetah (Hook 1996: 230). Neposredno pa na učinkovitost tuje pomoči vpliva tudi stopnja korupcije v državi prejemnici, ki je, kot sem že omenila v prejšnjem poglavju, povezana s šibkostjo institucij,

⁵ Države sem izbrala glede na stopnjo korupcije v državi: izbrane države imajo visoko stopnjo korupcije glede na kazalnik Transparency International CPI.

pomanjkanjem odgovornosti in preveliko mero diskretnosti javnih uslužbencev. Namenjanje tuje pomoči državam, ki imajo take pogoje, je tvegano dejanje in lahko že tako slabe pogoje celo še poslabša saj je tuja pomoč velik vir priložnosti za korupcijo.

Korupcija lahko vpliva na učinkovitost tuje pomoči prek različnih kanalov, kot so na primer skladi za razvojne projekte, velikost projektov in proračunski ter vladni faktorji (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002). Vplivi korupcije pri skladih se pokažejo pri njihovi »prepustnosti« in to že na samem začetku, ko se projekt pripravlja, saj se da prednost podjetju, ki je nekvalitetno in drago. Poleg tega so podkupnine zahtevane že za samo odprtje sklada. Zaradi podkupljivih javnih in vladnih uslužbencev je izvajanje projektov počasno in zamudno. Posledica tega so nedokončane ceste in drugi infrastrukturni objekti, kar pomeni, da pomoč največkrat sploh ne prispe do zaželenega cilja (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002). Korupcija na lokalni ravni pa vpliva na projekte pomoči tam, kjer hrana, zdravila ali druga pomoč, namenjena revnim ljudem v ruralnih področjih, preprosto izgine, je dostavljena nerevnim, tistim, ki imajo zveze, ali tistim, ki so zanjo pripravljeni plačati (Corruption, Poverty & Inequality, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm>, 10. 05. 2002). Do takih primerov korupcije pride zaradi tega, ker imajo na lokalni ravni kontrolo nad hrano in storitvami lokalni veljaki oziroma lokalni javni uslužbenci. Priložnosti za korupcijo se pojavijo, ker revni ljudje nimajo izobrazbe, znanja, dostopa do informacij, finančnih virov in ne nazadnje tudi moči, da bi se uprli takemu načinu izkoriščanja (Corruption, Poverty & Inequality, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm>, 10. 05. 2002). Tako namesto, da bi tuja pomoč na primer v obliki hrane in zdravil prišla v roke revnih, jo dobijo tisti, ki si jo lahko privoščijo in z njo pridobijo še več.

Tudi velikost projektov, ki so financirani s skladi tuje pomoči, lahko prispeva k neučinkovitosti tuje pomoči. Predvsem pri bilateralni tuji pomoči so najbolj priljubljeni veliki, razsežni projekti, ki pa sorazmerno z velikostjo projekta predstavljajo tudi priložnosti za »prepustnost« skladov in s tem povezano korupcijo. Za podkupljive uradnike je profit večji, tem večji je projekt in v nekaterih državah se lahko skladi projektov zmanjšajo na račun korupcije celo od 20 do 30 % (Gothé 2002). V nekaterih primerih pa je izguba celo višja, predvsem ko gre za tako imenovane velike neproduktivne, »kozmetične« projekte, pri katerih namen tuje razvojne pomoči ni dosežen. Avtor knjige "Limit Corruption - Practical

experience from development cooperation” Georg Cremer celo trdi, da so taki propadli projekti narejeni samo zaradi profita, ki ga dobijo tisti, ki so za projekt odgovorni (Gothé 2002).

Korupcija vpliva na učinkovitost tuje pomoči tudi prek proračunskih in vladnih faktorjev. Neučinkoviti javni proračuni, nizka zmogljivost in razdelitev javnih virov so glavni problem pri razvojni pomoči. Programi pomoči so šibki predvsem v afriških državah in so bili večkrat sredstvo afriških vlad, da bogatijo na račun tuje pomoči, ki naj bi bila namenjena socialno-gospodarskemu razvoju njihovih držav (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002).

Pogoji za prejemanje tuje pomoči za države v razvoju oziroma države prejemnice so pri bilateralni tuji pomoči odvisni predvsem od interesov držav donatork oziroma od podjetji, ki jih države donatorke upravljajo, pri multilateralni tuji pomoči pa pogoje postavljajo države članice različnih organizacij.

Avtorji, kot so Burnside, Dollar in Svensson, med drugimi trdijo, da bi bilo glede na to, da je nizka učinkovitost ali celo popolna neučinkovitost tuje pomoči odvisna od stopnje korupcije v posamezni državi in posredno od slabega vladanja in šibkih institucij, smotrno večino tuje pomoči dodeliti državam z nizko stopnjo korupcije in s stabilnimi institucijami in vladanjem, državam, kjer je pomoč učinkovitejša in manj državam z visoko stopnjo korupcije (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002). Vendar temu ni tako. Alesina in Weder sta prišla do empiričnih podatkov, ki to trditev zavračajo, oziroma so podatki pokazali, da stopnja korupcije v posameznih državah prejemnicah ne pogojuje tuje pomoči (Lambsdorff 1999). Temu gre pripisati dejstvo, da na dodelitev bilateralne tuje pomoči še vedno vplivajo predvsem strateški interesi posameznih držav donatork. Pri raziskovanju tokov bilateralne tuje pomoči sta avtorja Dollar in Pritchett odkrila, da je bilo bivšim kolonijam in političnim zaveznicam dodeljeno več tuje pomoči kot odprtim ekonomijam in demokratičnim državam, kar pomeni, da je bilo nedemokratičnim kolonijam dodeljeno več pomoči kot demokratičnim nekolonijam (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002). Drugače je pri multilateralni tuji pomoči, kjer pomoč ni pogojena s političnimi ali strateškimi interesi. Pomoč je pri tej obliki namenjena predvsem državam z nizkim dohodkom

in dobrim vladanjem (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002).

Tako lahko potrdim hipotezo, ki sem jo skušala dokazati v tej nalogi, in sicer da korupcija vpliva na učinek tuje pomoči v državah v razvoju tako, da ga zmanjšuje. Vzroki so predvsem v dejstvu, da za podkupljene uradnike tuja pomoč pomeni še dodaten vir priložnosti za povečanje svojega bogastva s korupcijo. Prepustnost razvojnih skladov, preveliki in neučinkoviti projekti in večkrat neučinkoviti razvojni programi, kjer pomoč ne prispe do zaželenega cilja, so končni rezultat vpliva korupcije na tujo pomoč.

2. 4. 3 Dilema vzročnosti

Ravno tako, kot smo se spraševali o vzročnosti med korupcijo in revščino, se tudi v tem primeru poraja vprašanje, ali velik priliv tuje pomoči korupcijo v državah v razvoju celo povzroča. Coolidge in Rose-Ackerman pravita, da velika količina tuje pomoči spodkopava kvaliteto institucij in s tem kvaliteto vladanja in demokratičnosti. Posledično slabša mehanizme odgovornosti, spodbuja korupcijo, podpihuje konflikte glede kontrole pomoči in blaži pritiske k reformaciji neučinkovitih politik in institucij. Pritok tuje pomoči zagotavlja vedno nove možnosti za korupcijo in bogatenje. Politični boj za tujo pomoč v državi prejemnici lahko povzroči kratkoročno politično nestabilnost, dolgoročno pa destabilizacijo države in posledično padec življenjskega standarda v družbi, še posebno pri revnih. Svensson pa je ugotovil, da lahko celo samo obljuba za dodelitev tuje pomoči vpliva na proces odločanja in koruptivno obnašanje uradnikov (Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm>, 10. 05. 2002).

Tuja pomoč naj bi bila v osnovi namenjena za uresničevanje razvojnih načrtov in ciljev držav v razvoju. Torej je sprejeta kot nekaj pozitivnega in dobrodošlega. Vendar pa postane tuja pomoč zaradi finančne oziroma materialne vsebine vaba za podkupljive uradnike oziroma za tiste, ki imajo moč odločanja. Tako tuja pomoč postane priložnost za dodaten zaslužek in v trenutku, ko le-ta postane priložnost, se vzročni odnos obrne. To pomeni, da tuja pomoč vpliva na porast korupcije v državah v razvoju. To dejstvo je pomembno tudi za mojo hipotezo, ki sem jo skušala v tem poglavju o tuji pomoči dokazati, in sicer da je tuja pomoč manj učinkovita v državah, kjer je visoka stopnja korupcije.

Tuja pomoč v obliki različnih razvojnih programov in skladov je največkrat namenjena hitrejšemu razvoju in razvojni programi so zastavljeni tako, da omogočijo boljše življenjske pogoje in višji življenjski standard revnih slojev v državah v razvoju. Ta pomoč je namenjena najrevnejšim prebivalcem, ki nimajo moči oziroma nimajo dostopov do položajev moči. Korupcija pa je povezana ravno z zlorabo te moči oziroma z zlorabo pooblastil, tako da v tej povezavi prejšna ugotovitev, da tuja pomoč vpliva na porast korupcije, ne bi zdržala. Ker pa se med to »enačbo« vmeša še »posrednik«, ki ga predstavlja podkupljivi javni uslužbenec, ki v državi sprejme tujo pomoč, se »enačba« podre in najrevnejši prebivalci izgubijo. Vsekakor pa mislim, da na razmah korupcije v državi vplivata tako nepoznavanje, nesprejemanje in neupoštevanje moralnih predpisov kot tudi številne priložnosti. Menim, da je pri tej dilemi vzročnosti bolj pomembno dejstvo, da so v državi prejemniki tuje pomoči javni uradniki podkupljivi, oziroma da imajo pomanjkljiva znanja o moralnih in etičnih pravilih in, premalo korektnosti pri poslovanju, kot dejstvo, da so se jim ponudile številne priložnosti. To pomeni, da se bo javni uslužbenec, ki ni podlegel korupciji in je ostal zvest moralnim načelom, vzdržal priložnosti za koruptivno dejanje.

Na tem mestu moram omeniti tudi vprašanje odgovornosti oziroma vprašanje krivde. Kdo je odgovoren oziroma kriv za korupcijo v državah v razvoju: tisti, ki sprejme podkupnino, ali tisti, ki jo plača oziroma ponudi? Nacionalne vlade in multinacionalna podjetja, ki ponujajo razvojno pomoč, so večkrat kritizirana ravno zaradi tega, da s tem ponudijo priložnosti za razmah korupcije v državah v razvoju. Vsekakor so tudi ponudniki podkupnin krivi za razcvet korupcije. Na drugi strani pa leži odgovornost za zlorabo tuje razvojne pomoči tudi na nacionalnih vladah in odgovornih ljudeh v državah prejemnicah.

Države donatorke so igrale in imajo še vedno pomembno vlogo pri razvoju držav v razvoju. Čeprav se odstotek tuje razvojne pomoči državam prejemnicam oziroma državam v razvoju iz leta v leto manjša, ima tuja pomoč še vedno zelo velik vpliv na razvoj teh držav in ima v marsikaterem primeru zasluge, da so se zaradi projektov, financiranih iz razvojnih skladov, izboljšali življenjski pogoji najrevnejših prebivalcev planeta. Vendar pa je tuja pomoč oziroma njen dober namen prevečkrat izkoriščen v zasebne namene in v zasebno korist. Javni uradniki vidijo v tuji pomoči vir priložnosti za korupcijo, iz katerega lahko prek tujih podjetji

oziroma vlad držav donatorik pridobijo veliko količino podkupnine v zasebno korist. Še večji problem pa je po mojem mnenju tam, kjer se materialna pomoč v obliki zdravil, hrane, obleke ali drugega materiala izgubi, še preden pride v roke tistih, ki te stvari resnično potrebujejo. Dejstvo je tudi, da vaški veljaki svoj višji položaj zlorablajo za korupcijo, saj prvi v vasi dobijo pomoč in za majhen delež pomoči zahtevajo plačilo, ki gre v njihov, že tako bogat žep. S tem je učinkovitost pomoči izničena oziroma manjša in tuja pomoč ne izpolni svojega prvotnega namena.

Po mojem mnenju je pomembno, da se vpliv korupcije na učinkovitost tuje pomoči čim bolj zmanjša. Za to so potrebna mednarodna prizadevanja, ki bi v režim tuje razvojne pomoči vključila nove zahteve in pogoje. Poleg tega pa bi morale tudi države donatorke bolje spremljati kam in komu je tuja pomoč namenjena in kako učinkovito se jo porabi. S tem bi tuji pomoči omogočili, da doseže svoj prvoten namen, in sicer da služi razvoju in razvijanju držav v razvoju.

3. PROTIKORUPCIJSKI MEHANIZMI IN STRATEGIJE ZMANJŠEVANJA KORUPCIJE

Predstavila sem vplive korupcije na razvoj v državah v razvoju, nadaljujem pa z mehanizmi, ki naj bi te negativne vplive korupcije zmanjšali oziroma odpravili. Korupcija je pojav, ki ga ne moremo kar prek noči izkoreniniti iz družbe, za to je potrebna močna volja in odločenost ljudi samih, da se ta pojav odpravi. Človek in družba sta produkt kulture, navad, običajev, okolja, vere, medijev in etike in vse to vpliva na obnašanje človeka in določa njegov odnos do pojava, kot je korupcija (Programme of Action against Corruption, Council of Europe, <http://www.greco.coe.int>, 10. 05. 2002). Tako je treba biti pozoren in upoštevati vse te dejavnike, če hočemo zmanjšati korupcijo v družbi (Programme of Action against Corruption, Council of Europe, <http://www.greco.coe.int>, 10. 05. 2002). Boj proti korupciji naj bi: prvič zajel celoten okvir mišljenja in spremembe v sprejemanju in dojemanju vrednot in etičnih standardov; drugič: boj proti korupciji mora biti povezan z reševanjem drugih problemov (Programme of Action against Corruption, Council of Europe, <http://www.greco.coe.int>, 10. 05. 2002).

Svetovna banka v svojem poročilu iz leta 1997 predlaga nekaj mehanizmov oziroma strategij za zmanjšanje korupcije (World Development Report 1997: 105–108). Predlaga: ustanovitev državne administracije, ki naj bi temeljila na pravilih in ki nagrajuje javne uslužbence za pošteno delo; rekrutiranje javnih uslužbencev glede na sposobnosti in znanje; sistem napredovanja, ki bi javne uslužbence zavaroval pred političnim pokroviteljstvom; verodostojno finančno kontrolo za preprečevanje neomejene uporabe javnih virov. Prav tako opozarja na zmanjševanje priložnosti za koruptivna dejanja uslužbencev in večjo odgovornost z močnejšimi nadzornimi in kazenskimi mehanizmi.

Tudi druge institucije in avtorji predlagajo številne mehanizme za zmanjšanje vpliva korupcije, nanašajo se tudi na države v razvoju. V nadaljevanju bom omenila in razložila nekaj mehanizmov, ki jih predlagajo Svetovna banka (World Development Report 1997: 104–108; de Asis 2000), Svet Evrope (Programme of Action against Corruption, Council of Europe, <http://www.greco.coe.int>, 10. 05. 2002), avtorji Shang-Jin Wei (1999: 16–25), Paolo Mauro (1998), Christopher Kolade (2001: 83–86), Klitgaard in Mahoney (Šturman 1999: 9–

10), Doris Regina Gothe (2002), Antoni Z. in Bartłomiej Kaminski (2001: 20–25), Nihal Jayawickrama (Lee-Chai 2001: 286–292) in Susan Rose-Ackerman (1996).

3. 1 ZMANJŠANJE PRILOŽNOSTI ZA KORUPTIVNA DEJANJA

Za zmanjšanje korupcije je treba zmanjšati število priložnosti korupcije za javne uslužbenke. To se najlažje doseže z zmanjšanjem pooblastil uslužbencev v procesu odločanja. Čim manj pooblastil imajo uslužbenci za poslovanje ali izdajanje pooblastil za urejanje življenja državljanov, tem manj možnosti je, da se bo pojavila in razvila korupcija. Primer za to so tarife ali različna dovoljenja, ki jih morajo podjetja plačati skupaj s podkupnino, predno sploh začno poslovati v državi. Poleg tega pa bi bilo treba ponovno opredeliti in napisati pravila, postopke, predpise in druge formalnosti. Priložnosti za korupcijo se prav tako zmanjšajo, če je reguliranje in vmešavanje države v gospodarstvo minimalno. Vsaka reforma, ki poveča konkurenco gospodarstva v mednarodni trgovini, bo tudi zmanjšala možnosti za korupcijo. To pa pomeni, da vsaka politika, ki zmanjšuje kontrolo zunanje trgovine, odstranjuje ovire za razvoj zasebne industrije in pospešuje privatizacijo državnih podjetji, pripomore h konkurenčnosti. Odpraviti oziroma znižati bi morali carine, tarife, subvencije in druge trgovinske omejitve ter povečati transparentnost na bančnem, podjetniškem in administrativnem področju. Primer uvajanja takih ukrepov je Brazilija, ki je uvedla obvezno konkurenčno licitiranje za vse vladne nakupe in poleg tega zahteva, da vse lokalne in nacionalne oblasti izdelajo natančne izračune in poročila glede nakupov (*The Economist*, 16. 06. 2001: 57)

Poraja pa se vprašanje, ali so taki ukrepi in z njimi popoln umik države iz gospodarstva resnično pozitivni za države v razvoju. Popoln umik države namreč ni vedno možen za novonastala gospodarstva v državah v razvoju. Vsaka država bi morala zase »preračunati« ali, so koristi od pozitivnih učinkov teh ukrepov za zmanjšanje korupcije večje od negativnih posledic uvedbe teh ukrepov na gospodarstvo. Vsekakor pa bi morale države v razvoju te ukrepe uvajati postopoma in počasi in sproti preverjati njihove učinke tako na stopnjo korupcije kot tudi na ostale gospodarske vidike. Tako je večji problem sama kvaliteta in sposobnost vodenja države kot pa količina predpisov, ki naj bi jih država uvedla.

3. 2 PRAVNI RED IN ZAKONI

Predvsem bi bilo treba povečati učinkovitost sodstva in kaznovati vse udeležence v koruptivnem dejanju. Sprejeti bi morali biti zakoni, ki bi omejevali pooblastila javnim uslužbencem, zakonodaja bi morala biti jasna, transparentna in natančno opredeljena, tako da bi jo razumeli vsi člani družbe. Zakoni bi morali utrditi in okrepiti že odobrene družbene cilje. V skladu z zakonodajo pa bi bilo treba te zakone tudi izvajati in jih spoštovati, kar je povezano, kot sem že prej omenila, s spremembo moralnih vrednot in načel v družbi. Kršitve le-teh pa bi bilo treba kaznovati. Sodniki bi morali biti neodvisni in izbrani glede na svoje sposobnosti in odlike, kar pomeni, da bi morali natančno poznati pravo in biti ustrezno usposobljeni. Klaudijo Stroligo pa pri sodnikih poudarja pomembnost specializacije (Stroligo v Repovž 2000: 5). Določeni sodniki bi se morali specializirati za področje korupcije in bi vse primere, ki se navezujejo na primere korupcije dobili tisti sodniki, ki so za to področje specializirani. Tako bi vsak primer korupcije obravnaval sodnik, ki je za to izobražen, in ne bi prihajalo do primerov, ko se zaradi nezainteresiranosti sodnikov za take primere določene sodbe ovrže oziroma prezre.

3. 3 REKRUTIRANJE JAVNIH USLUŽBENCEV IN SPODBUDE V OBLIKI VEČJIH PLAČ JAVNIM USLUŽBENCEM

Moralnost in kvaliteta vladnih uslužbencev je še en zelo pomemben dejavnik, ki vpliva na stopnjo korupcije v posamezni državi. Moralnost uslužbencev je odvisna od vrste družbenih dejavnikov, kvaliteta uslužbencev pa je povezana z načinom, kako so prišli na svoje delovno mesto, koliko so plačani za svoje delo in ali so za svoje delo nagrajeni s povišanjem. V državi, kjer vlada nepotizem in pokroviteljstvo, so birokrati manj sposobni in manj motivirani za opravljanje svojega dela, saj je njihov uspeh odvisen od podkupovanja nadrejenih in ne od lastnih zaslug. Taki uslužbenci bodo bolj dovzetni za korupcijo. Za zmanjšanje korupcije je treba uveljaviti rekrutiranje javnih uslužbencev izključno na podlagi strokovnih kriterijev, znanj in kvalitet uslužbenca in ne na podlagi poznanstev. Poleg tega pa je treba delo javnih uslužbencev nagraditi s sistemom napredovanja, ki temelji na podlagi kvalitet in znanja. Oba

mehanizma sta še posebej pomembna za afriške države v razvoju, kjer sta nepotizem in pokroviteljstvo še vedno način življenja in še vedno prevladujeta v administraciji.

V nekaterih državah, predvsem v državah v razvoju, so javni uslužbenci zelo slabo plačani za svoje delo in v boju za preživetje se večkrat zatečejo h koruptivnim dejanjem. To so pokazale tudi različne raziskave. Svetovna banka in avtorja, kot sta Van Rijckeghem in Weder, so empirično dokazali, da se države, kjer imajo javni uslužbenci nižje plače v primerjavi z uslužbenci v zasebnem sektorju, nagibajo k višji stopnji korupcije. To dejstvo pa upoštevata predvsem Singapur in Hong Kong, ki sta svoje javne uslužbence že zgodaj začela plačevati zelo dobro, kar pomeni, da ima singapurski ministrski predsednik kar nekajkrat večjo plačo kot predsednik Združenih držav Amerike. Glede na to, da imata ti dve gospodarstvi eno najnižjih stopenj korupcije, so znanstveniki mnenja, da igra politika visokih plač pri tem zelo veliko vlogo.

3. 4 TUJA POMOČ

Tuja pomoč kot ena izmed oblik protikorupcijske strategije pomeni, da bi pomoč dobile le tiste države v razvoju oziroma države prejemnice, ki imajo kvaliteten in transparenten način vladanja in so tako imenovane demokratične države. Toda ko govorimo o tuji pomoči kot strategiji za zmanjšanje korupcije, naletimo na dilemo: na eni strani je dajanje tuje pomoči državam z visoko stopnjo korupcije kot zajemanje vode z sitom; po drugi strani pa izguba oziroma nedostava tuje pomoči pomeni, da ljudje ostanejo še brez tistega, kar bi kljub koruptivnemu sistemu prišlo v njihove roke. To in pa pomankanje informacij o preprečevanju korupcije večkrat vodi države donatorke, da si zatisnejo oči pred tem problemom in namenijo pomoč državam v razvoju ne glede na ta problem.

Ko projekti tuje pomoči propadejo zaradi korupcije, je uničeno veliko predhodnega dela, zato je pomembno, da mednarodne organizacije, ki delijo tujo pomoč, in države donatorke začnejo upoštevati uničujoče posledice korupcije. Na ta način poskušajo ovreči ironično tezo, ki pravi, da »razvojna tuja pomoč vzame sredstva revnim ljudem v bogatih državah in jih daje bogatim v revnih državah«.

Zgoraj omenjene dileme pa se lahko države donatorke in prejemnice lotijo na dva načina. Prvi način je, da se tuja pomoč najprej nameni reformam, ki bi izboljšale mehanizme, po katerih tuja pomoč potuje. To pomeni pridobivanje novih znanj, institucionalno reformo, ki bi vključevala pobude za ustanovitev učinkovitih agencij in javnih služb, reformo finančnega sistema in okrepitev lokalnih institucij za boljšo dostavo pomoči. Drugi način pa je znatno vlaganje sredstev v zaščito razvojnih projektov pred korupcijo. To vključuje dobre pogoje za finančno kontrolo, uporabo finančnih in nabavnih pravil in načel, vzpostavitev podatkovnih baz, sistematično primerjanje cen, boljšo kontrolo nad pogodbami in kvaliteto izvedbe projektov, izmenjavo informacij, sodelovanje z drugimi državami donatorkami, sodelovanje s civilno lokalno družbo in z mediji in izdelavo protikorupcijskih programov z lokalnimi partnerji in vladami.

Nadalje lahko države donatorke z različnimi pogoji in zahtevami pogojujejo dostavo oziroma odobritev tuje pomoči državam prejemnicam oziroma državam v razvoju. To je možno predvsem pri multilateralni tuji pomoči, kjer so države donatorke združene v mednarodni organizaciji in imajo sprejete določene pogoje, za katere so se skupaj odločile. Kenija je primer, kjer je IMF odobritev posojila pogojeval s sprejetjem protikorupcijskega zakona. Keniji je IMF leta 1997 zamrznil vsa posojila zaradi velike razširjenosti korupcije in zaradi nezakonitega in nepravilnega izkoriščanja sredstev iz že odobrenih razvojnih skladov v tej državi (Vesely 2001: 37). Pogoj za ponovno dodelitev finančnih posojil Keniji je bil sprejem protikorupcijskega zakona v parlamentu. Kenijskemu parlamentu to ni uspelo in tako IMF Keniji ni odobril razvojnih posojil v višini 300 milijonov ameriških dolarjev, kar je za kenijsko državo pomenilo velik finančni šok (Vesely 2001: 37).

3. 5 PROTİKORUPCIJSKE KOMISIJE IN »WATCHDOG« AGENCJE

Nekatere države imajo neodvisne protikorupcijske komisije, agencije ali generalne inšpektorje, ki lahko raziskujejo različne obtožbe ali izjave in ki lahko za primer sprožijo celo sodni proces. Primer take učinkovite komisije je Neodvisna komisija proti korupciji v kitajskem Hong Kongu, ta komisija poroča najvišji avtoriteti, je neodvisna od policije in ima razširjena pooblastila. Komisija lahko raziskuje in privede pred sodišče primere, ki so

povezani s korupcijo, poleg tega pa tudi sponzorira javne izobraževalne kampanje. Podobne učinkovite komisije so ustanovili med drugim tudi v Singapuru in Botsvani. Problem pri takih komisijah pa je poročanje najvišji avtoriteti, kar pomeni šefu izvršilne veje oblasti. Le-ta lahko to izkoristi za zatiranje svojih političnih nasprotnikov. Problem so tudi razširjena pooblastila, ki jih lahko komisija zlorabi. Zato potrebujejo še dodatne komisije in neodvisne sodne organe, da nadzorujejo te komisije. Vztrajna, neodvisna protikorupcijska komisija je učinkovito orodje in predstavlja dolgoročno obvezo, vendar pa bi vedno znova morali preverjati njeno verodostojnost in odpornost za politične zlorabe.

3. 6 IZOBRAŽEVANJE JAVNOSTI PREKO MEDIJEV

Informiranost ljudi lahko zelo pripomore k zatiranju korupcije v družbi, saj je dobra informacija nujni pogoj za odgovornost, transparentnost in sodelovanje. Javnost je treba najprej poučiti, kaj korupcija sploh je in kakšni so njeni vplivi na različna področja v družbenem življenju. Idealno bi bilo, če bi bili lahko podatki in informacije o korupciji dostopni prek različnih medijev: televizije, radia, časopisov, različnih kampanj, raziskav, anket in javnomnenjskih raziskav o tem, koliko je javnost poučena o korupciji. Ankete in raziskave so koristne za strokovnjake predvsem za identifikacijo problema samega in za spremljanje in ocenjevanje že uvedenih reform in programov. Mesner-Andolškova pravi, “da so mediji tisti, ki oblikujejo javno mnenje, ki lahko in bi morali dvigovati zavest o korupciji, o njeni škodljivosti, o njenih posledicah in o tem, da je treba proti vsakemu pojavu korupcije enako resno pristopati” (Mesner-Andolšek v Repovž 2000: 5).

Mediji lahko igrajo zelo pomembno vlogo pri zatiranju korupcije, saj javno poročanje o korupciji povzroči, da se ljudje začnejo zavedati tega problema, tako pridejo v javnost dejstva, ki škodujejo karieri in ugledu pomembnih političnih in gospodarskih oseb in jim celo naložijo različne kazni, če jih zalotijo pri korupciji. Tak primer je primer indijskega internetnega časopisa Tehelka.com, ki je razkril, da so politiki vladajoče stranke, vojaško osebje in uradniki obrambnega ministrstva sprejemali podkupnine od preprodajalcev orožja v tako imenovani orožarski aferi (*Indian Express*, 17. 05. 2001 v Shah 2001: 40). Posledica tega

razkritja je bil odstop takratnega indijskega obrambnega ministra in še nekaterih drugih politikov v indijski vladi.

Mediji pa lahko kvalitetno poročajo in informirajo javnost o problemu le, če so neodvisni in svobodni. Že zaradi dejstva, da korupcija temelji na tajnosti, je toliko bolj pomembno, da so mediji dovolj profesionalni, da lahko svobodno, odgovorno in pravično posredujejo informacije znotraj pravnega okvira.

3. 7 SKUPINE DRŽAVLJANOV IN CIVILNA DRUŽBA

Za take skupine je značilno, da opozarjajo in preverjajo samovoljno zlorabo oblasti s strani vlade. Proračuni, podatki o dohodku države, statuti in pravila ter postopki pri zakonodajnih telesih, vse te informacije bi morala vlada posredovati javnosti, da bi bili ljudje informirani. Na podlagi takih objav in podatkov take skupine opozarjajo na nepravilnosti. Na splošno se mora celotna civilna družba mobilizirati v boju proti korupciji, da bodo protikorupcijske strategije uspešne. Korupcija se najlažje širi tam, kjer je civilna družba pasivna in sčasoma postane navajena na ta pojav in je pripravljena živeti z njim. Da bi se proces širjenja korupcije ustavil, bi bilo treba vplesti ljudi z različnih področjih, ljudi, ki predstavljajo civilno družbo, kar pomeni poslovneže, novinarje, verske voditelje, znanstvenike in nevladne aktiviste.

V državah v razvoju je civilna družba še vedno prešibka, da bi imela glavno in vodilno vlogo pri zatiranju korupcije, čeprav je to odvisno od vsake države posebej. V Južnoafriški republiki je civilna družba zelo razvita, kar je posledica njihove burne zgodovine. Že zgodaj so bile ustanovljene različne izobraževalne in socialne organizacije, ki so nudile usluge na področju prava in tako je v Južnoafriški republiki civilna družba močna (Dale 2001: 60). Na drugi strani pa so države, kjer so zaradi stalnih vojn in političnega režima do civilne družbe civilne akcije zatrte oziroma celo prepovedane. Primer takih držav so Angola, Malavi in Mozambik (Dale 2001: 60).

3. 8 POLITIČNA VOLJA

Če hočemo opozoriti na negativne vplive korupcije in če hočemo zmanjšati stopnjo korupcije, je poleg drugega treba pridobiti tudi podporo politikov in ljudi z veliko politične moči (Gray, Notes No. 4, Maj 1998, WB). Politična podpora protikorupcijskim strategijam in mehanizmom predstavlja močno orožje proti korupciji. Voditelji morajo vedeti, kje je problem najbolj občutljiv in na tistem področju delovati protikorupcijsko. Vedeti morajo tudi, katera oblika korupcije najbolj škodi njihovim državljanom in državi, da jo lahko v sodelovanju z drugimi državami, mednarodnimi organizacijami in drugimi institucijami skušajo odpraviti. Politična volja se ustvarja z množico volilcev, ki podpirajo protikorupcijske programe, in z dovolj močnimi voditelji, ki so odločeni, da se borijo proti problemu. Politična volja skupaj z drugimi mehanizmi in strategijami predstavlja del celotnega boja proti korupciji. Če politične volje v državi in družbi primankuje, ji ne more pomagati niti pomoč mednarodnih organizacij (Šturman 1999: 9–10).

Država Lesoto je ena izmed nazornih primerov, kako pomembna je politična volja pri preprečevanju korupcije. Vlada Lesota je pokazala svojo odločnost upreti se korupciji, s tem da je objavila, da bo pravno preganjala štirinajst tujih podjetji, ki so bila vpletena v projekt, ki je bil povezan s podkupovanjem (Dale 2001: 58).

3. 9 MEDNARODNI PRITISK IN INICIATIVE

Mednarodne organizacije se lahko ponudijo kot forumi za sprejemanje skupnih standardov in pravil, kot podpora pri izpeljavi različnih reform in tudi kot forum za koordinacijo različnih dejavnosti v boju proti korupciji na mednarodni ravni.

Lahko govorimo o dveh vrstah mednarodnega pritiska na zmanjšanje stopnje korupcije. Prvi se nanaša na mednarodne organizacije, kot so Razvojni program Združenih narodov, Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad, Azijska razvojna banka. Le-te izvajajo pritisk in hkrati tehnično pomoč državam za boj proti korupciji. Organizirajo različne seminarje in konference o problemu, kjer razpravljajo o nadaljnjih usmeritvah in novih raziskavah. IMF in

WB pa lahko celo prekineta posojila oziroma zagrozita, da bodo ukinila posojila na podlagi visoke stopnje korupcije v državi prejemnici. Drugi kanal, prek katerega se lahko izvršuje pritisk, pa je mednarodni trud za kriminalizacijo nujenja podkupnine multinacionalnih podjetji uslužbencem v državah gostiteljicah. Tak zakon so leta 1977 sprejeli v Združenih državah Amerike, zakon svojim podjetjem prepoveduje podkupovanje tujih uradnikov. Vendar ta zakon ni tako učinkovit, kot so si ga avtorji zamislili, saj ni prišlo do zmanjšanja korupcije v državah investiranja. Učinkovit ni zato, ker so podjetja iz drugih držav zainteresirana za posle, ki jih ameriška podjetja zaradi tega zakona ne morejo prevzeti. Poleg tega pa je treba omeniti tudi dejstvo, da veliko ameriških podjetji tega zakona ne spoštuje in še naprej podkupa uradnike v upanju na dober posel.

Korupcija je mednarodni problem, zato je treba k zmanjšanju le-tega pristopiti z mednarodno rešitvijo, kot je mednarodna pogodba v okviru mednarodne organizacije. Tako bi se okrepila kolektivna sposobnost vseh velikih multinacionalk, da ne bi plačevali podkupnin. Učinkovitost mednarodnega pritiska na zmanjšanje korupcije pa je vprašljiva predvsem zaradi mandatorov teh mednarodnih organizacij, kajti pri vseh so omejeni: za koliko protikorupcijskih ciljev si lahko organizacija prizadeva. Poleg tega pa so napor nacionalnih institucij tisti, ki določajo učinkovitost boja proti korupciji. Mednarodni vidik je le en od dodatnih elementov. Vsi ti predlagani ukrepi predstavljajo le nekaj najpomembnejših ukrepov za preprečevanje korupcije. Moram opozoriti, da gre pri korupciji bolj za preprečevanje in ne toliko za boj proti korupciji. Osebnostno menim, da je treba pri preprečevanju širjenja korupcije in naraščanju koruptivnih dejanj dati velik poudarek moralnim in etičnim načelom. V državah z visoko stopnjo korupcije, kar je skladno z državamni v razvoju, je treba začeti pri ljudeh samih oziroma pri njihovem mišljenju. Če na tem področju ne bo prišlo do korenitih sprememb, so tudi drugi protikorupcijski mehanizmi zaman. Premik se mora zgoditi v mišljenju ljudi v teh državah, potem bodo imeli večji in bolj učinkovit uspeh tudi drugi mehanizmi, povezani s preprečevanjem korupcije.

Manjše število priložnosti za udeležbo v koruptivnem dejanju je vsekakor pomemben dejavnik in po mojem mnenju učinkovit, saj javni uradnik ne more zahtevati podkupnine, če sploh nima priložnosti za to. Vprašanje pa je, kako to doseči v državah v razvoju, ki imajo poleg problema korupcije še mnogo drugih gospodarskih problemov in dilem, ki so med seboj povezani. Zato bi morale države v razvoju počasi in previdno uvajati nove ukrepe glede

zmanjševanja pooblastil uslužbencem, trgovinskih omejitev in glede poenostavljanja pravil in postopkov v poslovanju.

Tudi tuja pomoč, ki jo namenijo države donatorke za razvojne programe v državah v razvoju, se ne sme izrabljati v škodo tistih, ki so jo najbolj potrebni in jim je namenjena. Zato se na tem mestu strinjam, da bi bilo treba uvesti pogojevanje. To pomeni: država, ki želi dobivati tujo pomoč, se mora najprej sama posvetiti problemu korupcije in v skladu s svojimi možnostmi tudi ukrepati. Menim, da je korupcija nacionalen problem, zato ga mora vsaka država znotraj svojega lastnega sistema sama reševati oziroma se mu posvetiti.

Država lahko znotraj svojega sistema najlažje ukrepa ob pomoči medijev, ki usmerjajo oziroma opozarjajo na korupcijo. Pogoj za učinkovitost tega mehanizma je neodvisnost medijev v državah v razvoju. V državah v razvoju so mediji pogosto še vedno v lasti države in tako ne morejo posredovati tistih informacij, ki bi jih morali. Zato bi bilo treba v teh državah najprej izvesti reforme na področju medijev. Tako bi bilo raziskovalno novinarstvo neodvisno in brez vladne cenzure. Na tem mestu bi omenila še problem napadov na raziskovalne novinarje, ki raziskujejo primere o korupciji, še posebej o korupciji, ki sega na visoke položaje v državni upravi.

Poleg medijev je pomembna tudi civilna družba. Različne civilne družbe bi se morale povezati z neodvisnimi mediji in tudi z nevladnimi organizacijami. Skupaj bi lažje dosegli svoj cilj. Pogoj vsemu temu pa je zavedanje ljudi o negativnih posledicah korupcije in kot sem že omenila, v ljudeh mora najprej priti do premika v etičnih in moralnih načelih.

ZAKLJUČEK

V zaključku se bom spet vrnila k hipotezama, ki sem ju navedla v uvodu. Obe hipotezi sem skozi diplomsko nalogo skušala dokazati; in sicer, da korupcija resnično zavira razvoj v državah v razvoju in da je tuja pomoč manj učinkovita tam, kjer je v državi prisotna korupcija.

Da korupcija zavira razvoj v državah v razvoju sem ugotovila, ko sem raziskovala vplive korupcije na gospodarstvo, socialno področje, okolje in na politično področje v državah v razvoju. Ugotovila sem, da korupcija znižuje domače investicije, odvrča oziroma znižuje tuje neposredne investicije, znižuje gospodarsko rast, zmanjšuje produktivnost javnih investicij in jih umetno povečuje na podlagi zmanjševanja financiranja za »delovanje in vzdrževanje«, odvrča sposobne ljudi od poštenega dela, posredno povzroča slabo kvaliteto infrastrukture in javnih storitev, povzroča izgube pri davčnih dohodkih in vpliva na sestavo vladnih izdatkov, tako da so za financiranje največkrat prikrajšani projekti in programi za izobraževanje in zdravstvo. Vse to neposredno vpliva na znižanje gospodarske rasti in nadalje na sam razvoj držav, in sicer ga zavira.

Poleg teh vplivov korupcije na gospodarstvo vpliva korupcija negativno tudi na socialno področje in okolje. Korupcija povečuje revščino v že tako revnih državah, povečuje neenakomerno porazdelitev dohodkov in posredno goji nepotizem, klientizem in pokroviteljstvo. Ne spodbuja zaposlovanje glede na kvalitete in sposobnosti. Slabi, izkoriščevalski projekti in trgovina z odpadki in nevarnimi snovmi, ki so plod korupcije, pa prizadenejo tudi okolje in trajnostni razvoj, ki je še posebej pomemben za države v razvoju. Slaba sociala in uničeno okolje pomeni ta zaviralni element za razvoj države. Tako korupcija neposredno prek vplivov na socialno področje in okolje zavira razvoj v državah v razvoju. Demokratičnost in dobro državno upravljanje sta elementa in tudi pogoja za razvoj v državah v razvoju, korupcija pa ga s svojim negativnim vplivom na demokratični proces odločanja zavira.

Druga hipoteza, ki sem jo skušala potrditi, se navezuje na vpliv korupcije na učinkovitost tuje pomoči državam v razvoju. Ugotovila se, da drži hipoteza, da je tam, kjer je prisotna korupcija, tuja pomoč manj učinkovita. Korupcija vpliva na prepustnost razvojnih skladov, na odobritve prevelikih in neučinkovitih projektov in na slabe razvojne programe. Vse to in

pomankanje nadzora povzroči, da se tuja pomoč »izgubi« in največkrat ne doseže svojega cilja in namena.

Korupcija je najbolj prisotna ravno v državah v razvoju, kjer so stopnje korupcije najvišje. Države v razvoju imajo veliko problemov, ki pa jih korupcija še poglobi in poslabša. Pomembno je, da so ti negativni vplivi korupcije znani, da se lahko države osredotočijo na protikorupcijske mehanizme in strategije, ki sem jih v diplomski nalogi tudi omenila. Če se hočejo države v razvoju gospodarsko, politično in socialno dobro razvijati in si omogočiti trajnostni razvoj, morajo najprej odpraviti korupcijo, ki ta razvoj zavira.

Realnost pa ni tako enostavna kot se zdi na prvi pogled, saj je za odpravo korupcije v državah v razvoju potrebno mnogo več kot le nekaj protikorupcijskih mehanizmov. Po mojem mnenju je korupcija v večini teh držav že nekaj samoumevnega in zaradi tega dejstva je oziroma bo preprečevanje korupcije v državah v razvoju težak in zamuden proces. Kot sem že v nalogi omenila, je v tem procesu nujno, da pride do preobrata v mišljenju ljudi. Ljudje se morajo začeti zavedati, kako negativno deluje korupcija na njihovo družbo in njihovo življenje. Zdaj ljudje v državah v razvoju gledajo samo na svoje lastno življenje in na svoj boj za preživetje. Vse to pa izvira iz stanja teh ljudi v državah v razvoju. Revščina, ki je prisotna v večini teh držav, pogojuje tako mišljenje, da je korupcija edini izhod iz revščine.

Menim, da gre pri preprečevanju korupcije v državah v razvoju za več dejavnikov, ki so med seboj povezani in jih ne smemo med seboj ločevati, ampak jih moramo pri boju proti korupciji upoštevati skupaj. Ti dejavniki so revščina, slabo socialno, zdravstveno in izobraževalno stanje, šibko gospodarstvo, slaba politična tradicija in ponekod vdanost ljudi v usodo kot posledica vseh teh dejavnikov. Preprečevanje korupcije v teh državah je še toliko bolj zapleten proces kot v razvitih državah, ker se morajo te države posvečati še drugim razvojnim problemom, ki izhajajo iz teh dejavnikov. Dodaten element, ki ga moram omeniti, pa so razvite države in njihova multinacionalna podjetja, ki državam v razvoju nudijo priložnosti za korupcijo. Tudi na tem področju, področju mednarodne trgovine oziroma mednarodnih pravil in predpisov, je treba narediti korak v smer preprečevanja korupcije. Menim, da so, tudi podjetja razvitih držav odgovorna za korupcijo v državah v razvoju.

Mislim, da je nujno, da se države v razvoju začnejo čim hitreje posvečati preprečevanju korupcije, vendar premišljeno in postopoma, da jim to ne bi celo škodovalo.

LITERATURA

1. A. T. Kearney in Foreign Policy magazine (2001) Corruption and the Globalization Index. V Robin Hodess, Jessie Banfield in Toby Wolfe (ur.) *Global Corruption Report 2001*, 287–288. Transparency International.
2. Administrative & Civil Service Reform, <http://www1.worldbank.org/publicsector/civilservice/corruption.htm> (10. 05. 2002).
3. Africa Environment Outlook: Past, present and future perspectives, <http://www.unep.org/aeo/334.htm> (06. 09. 2002).
4. Anticorruption Policy, <http://www.adb.org/Documents/Policies/Anticorruption/anticorrupt300.asp?p=anticrrp> (07. 08. 2002).
5. de Asis, Maria Gonzalez (2000) Reducing corruption: lessons from Venezuela. *PREM notes Public Sector*, No. 39, The World Bank, Washington D.C. Maj.
6. Bilateral assistance, <http://www.um.dk/english/dp/ba.asp> (06. 11. 2002).
7. Clarke, George R. G., Lixin Colin Xu (2002) »Ownership, Competition and Corruption. Bribe Takers versus Bribe Payers.« The World Bank, Regulation and Competition Policy, Development Research Group, Policy Research Working Paper No. 2783. Februar.
8. Commitments by Country in 2001, http://www.kfw.de/EN/Entwicklungszusammenarbeit/KfW-diedeu23/ZahlenundF56/tab4_3_1_kfw1.htm (06. 11. 2002).
9. Corruption, Poverty & Inequality, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corpov.htm> (10. 05. 2002).
10. Corruption & Development Assistance, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/coraid.htm> (10. 05. 2002).

11. Corruption blamed for Africa's Poverty, Conflicts: ADB, *Xinhua News Agency*, 29. 05. 2001.
12. Corruption in Latin America: Wanted – a crusade to purify public life, *The Economist*, 16. 06. 2001.: 57–58.
13. Dale, Penny (2001) Southern Africa. V Robin Hodess, Jessie Banfield in Toby Wolfe (ur.) *Global Corruption Report 2001*, 53–67. Transparency International.
14. Dickson, Anna K (1997) *Development and International Development: a critical introduction*. Cambridge: Polity Press.
15. Dobovšek, Bojan (2000) Corruption in Public Sector. V Andrej Anžič (ur.) *Corruption in Central and Eastern Europe at the turn of millenium: a collection of essays*, 48–56. Ljubljana: Open Society Institute Slovenia.
16. Frequently asked questions about corruption, <http://www.transparency.org/faqs/faq-corruption.html> (13. 05. 2002).
17. Fraud, corruption and misconduct - a definition, <http://www.ebrd.com/about/compl/about.htm> (07. 08. 2002).
18. Gray, Cheryl W., Daniel Kaufman (1998) Corruption and development. Adapted for *PREM notes Public Sector*, No. 4, The World Bank, Washington D.C. Maj.
19. Gothe, Doris Regina (2002) Donor Responsibility and the Diversion of Aid Money. *Development and Cooperation* 2/02, 26–27. Deutsche Stiftung für internationale Entwicklung.
20. Hague, Rod, Martin Harrop in Shaun Breslin (1993) *Comparative government and politics: an introduction*. Third edition, repr. Houndmills, London : MacMillan.

21. Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, 1997, <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm> (10. 05. 2002).
22. Hook, Steven W. (1996) Foreign Aid and the Illogic of Collective Action. V Steven W. Hook (ur.) *Foreign Aid toward the Millennium*, 227–237 . London, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
23. Human Development Report 2002, <http://www.undp.org/hdr2002/hdi.pdf> (08. 09. 2002).
24. Jager, Matjaž (2000) On defining corruption. V Andrej Anžič (ur.) *Corruption in Central and Eastern Europe at the turn of millenium: a collection of essays*, 105–119. Ljubljana: Open Society Institute Slovenia.
25. Jayawickrama, Nihal (2001) Transparency International. Combating Corruption through Institutional Reform. V Annete Y. Lee-Chai, John A. Bargh (ur.) *The use and abuse of power: multiple perspectives on the causes of corruption*, 281–298. Philadelphia (PA), Hove: Psychology Press.
26. Jandosova, Janar (2000) What we need to research on Corruption. V Andrej Anžič (ur.) *Corruption in Central and Eastern Europe at the turn of millenium: a collection of essays*, 121–127. Ljubljana: Open Society Institute Slovenia.
27. Kaminski, Antoni Z., Bartłomiej Kaminski (2001) »Governance and Corruption in Transition: The Challenge of Subverting Corruption«. OECD Working Paper.
28. Kaufmann, Daniel, Shang-Jin Wei (2000) »Does “Grease Money” speed up the wheels of Commerce?«. International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department, Working Paper No. 64. Marec.
29. Kolade, Christopher (2001) Corruption in Africa: Causes, Effects and Counter - Measures. V D. G. R. Belshaw (ur.) *Faith in development: partnership between the World Bank and the churches of Africa*, 79–87. Washington (DC) : World Bank, cop.

30. Laatikainen, Katie Verlin (1996) The Disillusionment of Nordic Aid. V Steven W. Hook (ur.) *Foreign Aid toward the Millennium*, 109–124. London, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
31. Lambsdorff, Johann Graf (1999) »Corruption in Empirical Research – A Review«, http://www.gwdg.de/~uwwv/Research_area/lambsdorff_eresearch.html (04. 07. 2002).
32. Lambsdorff, Johann Graf (2001) 2001 Corruption Perceptions Index. V Robin Hodess, Jessie Banfield in Toby Wolfe (ur.) *Global Corruption Report 2001*, 232–236. Transparency International.
33. Leisinger, Klaus M. (1996) »Multinational Corporations, Governance Deficits, and Corruption: Discussing a Complex Issue from the Perspective of Business Ethics«. http://www.foundation.novartis.com/multinational_corporations_corruption_print.htm#multinational_corporations_corruption_developing_countries (04. 07. 2002).
34. Mauro, Paolo (1997) »Why worry about corruption?«. V The Economic Issues No. 6, International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues6/index.htm> (07. 08. 2002)
35. Mauro, Paolo (1998) »Corruption: Causes, Consequences, and Agenda for Further Research«, <http://www.worldbank.org/fandd/english/0398/articles/010398.htm> (10. 05. 2002).
36. Merhar, Mateja (1997) *Korupcija v mednarodnem poslovanju in njeno preprečevanje*. Diplomsko delo. Ljubljana: [M. Merhar].
37. ODA: Frequently Asked Questions, http://www.neda7.net.ph/oda_index.htm (22. 07. 2002).
38. OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, <http://www.oecd.org/EN/document/0,,EN-document-88-nodirectorate-no-6-7198-31,00.html> (07. 08. 2002)

39. Political Risk points by component - June 1999, <http://www.prsgroup.com/download/samples/T3b.xls?file=T3b.xls> (03. 09. 2002).
40. Programme of action against corruption, <http://www.greco.coe.int/> (12. 05. 2002).
41. Rose-Ackerman, Susan (1996) Redesigning the State to fight Corruption. *Viewpoint Note No. 75.*, The World Bank, Washington DC, april.
42. Repovž, Grega (2002) Mi ne želimo živeti in umreti ne s to in ne z naslednjo vlado. *Delo, Sobotna priloga*, 9. 2.: 4–6.
43. Repovž, Grega (2000) Okrogla miza: Korupcija v Sloveniji: dežela dobrih fantov in debelih hrušk. *Delo, Sobotna priloga*, 2. 12.: 4–6.
44. Schwab, Klaus (2002) *The Global Competitiveness Report 2001-2002*: World Economic Forum, Geneva, Switzerland 2001. New York, Oxford: Oxford University Press.
45. Shah, Aqil (2001) South Asia. V Robin Hodess, Jessie Banfield in Toby Wolfe (ur.) *Global Corruption Report 2001*, 39–52. Transparency International.
46. Slavnič, Nikola (1998) *Gospodarska kriminaliteta*. Diplomsko delo. Ljubljana: [N. Slavnič].
47. Svensson, Jakob (2000) »Who must pay bribes and how much? Evidence from a cross-section of firms«. The World Bank, Macroeconomics and Growth, Development Research Group, Policy Research Working Paper No. 2486. November.
48. Svetličič, Marjan (1996) *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
49. Statistics on International Development 2002 Edition, http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/SID2002_summary.pdf, (06. 11. 2002).

50. Šturman, Martina (1999) *Korupcija in mednarodno prizadevanje za njeno omejevanje*. Diplomsko delo. Ljubljana: [M. Šturman].
51. Tanzi, Vito in Hamid R. Davoodi (1997) »Corruption, Public Investment and Growth«. International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department, Working Paper No. 139. Oktober.
52. Tanzi, Vito in Hamid R. Davoodi (2000) »Corruption, Growth and Public Finances«. International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department, Working Paper No. 182. November.
53. Todaro, Michael P. (2000) *Economic development*. Seventh edition. New York, London: Longman, Harlow: Addison Wesley Longman.
54. Vesely, Milan (2001) Kenya: Economic collapse 'imminent'. *African Business*. London, 269. 37–38.
55. Wei, Shang-Jin (2001a) »Corruption in Economic Transition and Development: Grease or Sand?«. Draft for the UNECE Spring Seminar in Geneva. April.
56. Wei, Shang-Jin (2001b) Why is fighting corruption so crucial for embracing globalisation? V Robin Hodess, Jessie Banfield in Toby Wolfe (ur.) *Global Corruption Report 2001*, 289–292. Transparency International.
57. Wei, Shang-Jin (1999) »Corruption in Economic Development: Beneficial grease, minor annoyance or major obstacle?«. The World Bank, Public Economics, Development Research Group, Policy Research Working Paper 2048. Februar.
58. World Development Report (1997) *The state in a changing world*. New York: Oxford University Press.
59. World Investment Report (1999) *Foreign Direct Investment and the Challenge of Development*. New York, Geneva: United Nations.
60. Wood, Robert E. (1996) Rethinking Economic Aid. V Steven W. Hook (ur.) *Foreign Aid toward the Millennium*, 19–37. London, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.

61. Zimmerman, Robert F., Steven W. Hook (1996) The Assault on U.S. Foreign Aid. V Steven W. Hook (ur.) *Foreign Aid toward the Millennium*, 57–73. London, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.